

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять для студентів
напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Протокол №8 від 14 березня 2018 року

Цивільне та сімейне право. Методичні вказівки до семінарських занять для студентів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота» / Укл.: Кочина О. С. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. – 2018. – 63 с.

Укладач:

КОЧИНА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА, асистент кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

Відповідальний за випуск: КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, завідувач кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

Рецензент: ПУЗИРНИЙ ВЯЧЕСЛАВ ФЕОДОСІЙОВИЧ, професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу, доктор юридичних наук, доцент

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»	6
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Цивільне право»	6
1.2. Структура навчальної дисципліни.....	10
1.3. Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Цивільне право»	12
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	14
Семінарське заняття 1. Предмет, метод, система та джерела цивільного права. Цивільні правовідносини	14
Семінарське заняття 2. Особисті немайнові права	14
Семінарське заняття 3. Загальні положення про здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків	24
Семінарське заняття 4. Поняття, види та форми правочинів	32
Семінарське заняття 5. Загальні положення про право власності	37
Семінарське заняття 6. Загальні положення про договір. Окремі види договірних зобов'язань	42
Семінарське заняття 7. Недоговірні зобов'язання	48
Семінарське заняття 8. Основні положення спадкового права	55
ДОДАТКИ.....	60

ПЕРЕДМОВА

Предметом вивчення дисципліни «Цивільне та сімейне право» є: основні принципи, доктринальні засади, правові джерела, окремі поняття, терміни, визначення, дефініції, юридичні категорії та інститути цивільного та сімейного права, специфіки правового регулювання порядку відшкодування майнової та моральної шкоди, особливостей спадкування за законом та за заповітом, а також особливостей укладення шлюбу, визнання його недійсним та порядок припинення, особистих немайнових та майнових прав подружжя, батьків та дітей, інших членів сім'ї.

Мета навчальної дисципліни «Цивільне та сімейне право» полягає у досконалому опануванні студентами змісту цивільно-правових і сімейних інститутів, основними теоретичними та практичними засадами правового регулювання особистих немайнових і майнових цивільних і сімейних правовідносин, глибокому засвоєнню теоретичного матеріалу, усвідомленні безумовного використання у майбутній практичній діяльності актів цивільного та сімейного законодавства, у навчанні студентів орієнтуватися в чинному цивільному і сімейному законодавстві, тлумачити нормативно-правові акти та вміло застосовувати їх в реальних умовах своєї майбутньої професійної діяльності.

Семінарські заняття проводяться з основних тем розглянутих на лекційних заняттях.

Самостійна та індивідуальна робота планується як форма навчання, що має на меті розширення та дослідження питань винесених на розгляд на лекційних заняттях, а також опрацювання питань, які не були висвітлені на лекційних та семінарських заняттях.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенту належить оволодіти відповідною сукупністю знань, вмінь та навичок, зокрема:

студент повинен засвоїти знання з теорії цивільного та сімейного права у поєднанні з теоретичними та практичними питаннями реалізації цивільних та сімейних прав;

студент повинен набути навичок використання чинного законодавства, покликаного врегульовувати цивільні та сімейні відносини, для розширення свого правового кругозору, підвищення рівня правосвідомості і правової культури та вирішення питань, що виникають у практичній діяльності.

Дане навчально-методичне видання підготовлено з метою надання можливості студентам ґрунтовно та послідовно готуватися до семінарських занять з навчальної дисципліни «Цивільне та сімейне право», користуючись тим списком літератури та нормативно-правових актів, який рекомендований до кожної теми семінарського заняття. На основі аналізу рекомендованих джерел студенти повинні навчитися формулювати і обґрунтовувати висновки не тільки теоретичного, а й практичного (прикладного) характеру.

Підготовка до семінарського заняття згідно плану, аналіз питань для самостійного вивчення, написання есе та рефератів по темі, перевірка знань, надаючи відповіді на контрольні питання, а також вирішення практичних задач

надасть можливість викладачу визначити рівень засвоєння матеріалу студентами.

У методичних вказівках запропоновано також і критерії оцінювання студентів, складенні відповідно до Положення про поточну атестацію успішності студентів денної форми навчання в Чернігівському національному технологічному університеті та з урахуванням обсягу годин і структури навчальної дисципліни.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Цивільне та сімейне право»

Змістовий модуль 1. Загальні положення цивільного права

Тема 1. Предмет, метод, система та джерела цивільного права

Поняття цивільного права. Концепція цивільного права та її головні риси. Предмет цивільно-правового регулювання. Основні ознаки цивільних правовідносин, що є предметом цивільного права. Метод цивільно-правового регулювання. Характерні риси диспозитивного та імперативного елементів цивільно-правового методу. Засади цивільного права. Функції цивільного права. Структура (система) цивільного права. Поняття цивільного законодавства. Акти цивільного законодавства. Цивільний кодекс України. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Колізійні норми. Прогалини цивільного права.

Тема 2. Цивільні правовідносини

Поняття цивільних правовідносин та їх характерні ознаки. Зміст цивільних правовідносин. Цивільне суб'єктивне право, інтерес, обов'язок. Види цивільних правовідносин. Майнові та немайнові правовідносини. Абсолютні та відносні правовідносини. Речові та зобов'язальні правовідносини. Регулятивні та охоронні правовідносини. Прості та складні правовідносини. Поняття юридичних фактів. Юридичні стани. Акти цивільного стану. Класифікація юридичних фактів. Дії та події. Суб'єкти цивільних правовідносин. Цивільна правоздатність. Цивільна дієздатність. Об'єкти цивільних правовідносин.

Тема 3. Поняття, види та форми правочинів

Поняття правочину. Основні риси правочинів. Умови чинності правочину. Односторонні та двосторонні правочини. Безоплатні та оплатні правочини. Консенсуальні та реальні правочини. Каузальні та абстрактні правочини. Строкові та безстрокові правочини. Форми вчинення правочину. Недійсність правочинів. Підстави визнання правочину недійсним. Нікчемні та оспорювані правочини. Реституція.

Тема 4. Поняття, види та система зобов'язального права. Відповідальність у цивільному праві

Поняття зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язання. Елементи зобов'язань. Суб'єкти зобов'язання. Об'єкт зобов'язання. Види зобов'язань. Припинення зобов'язань. Окремі підстави припинення зобов'язань. Виконання зобов'язань. Загальна характеристика засобів забезпечення виконання зобов'язань. Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання.

Тема 5. Поняття договору в цивільному праві та окремі види договорів

Поняття та значення договору в цивільному праві. Функції цивільно-правового договору. Засади договірних зобов'язань. Свобода договору. Види договорів. Консенсуальні та реальні договори. Односторонні та взаємні договори. Оплатні та безоплатні договори. Остаточні та попередні договори. Зміст договору. Істотні умови договору. Звичайні умови договору. Випадкові умови договору. Тлумачення умов договору. Укладання, зміна та розірвання договорів. Стадії укладення договору: оферта та акцепт. Форма договору. Момент укладання договору. Місце укладення договору. Підстави для зміни або розірвання договору. Окремі види договорів: договір купівлі-продажу, договір дарування, договір найму(оренди), договір позики.

Тема 6. Недоговірні зобов'язання

Публічна обіцянка винагороди. Право на публічну обіцянку винагороди без оголошення конкурсу. Публічну обіцянку винагороди за результатами конкурсу. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу. Поняття та елементи зобов'язань із заподіяння шкоди. Поняття Деліктної відповідальності та її зміст. Особливості недоговірної відповідальності та її функції. Поняття шкоди. Протиправність поведінки заподіювача шкоди. Вина заподіювача шкоди. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду. Відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист. Окремі види зобов'язань із заподіяння шкоди.

Тема 7. Загальні положення про спадкування

Поняття спадкування і права на спадкування. Види спадкування. Склад спадщини. Відкриття спадщини. Місце відкриття спадщини. Час відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування. Обов'язки спадкоємців. Спадкування за заповітом. Поняття заповіту. Право на заповіт. Право на обов'язкову частку у спадщині. Виконання заповіту. Спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Спадкування за правом представлення. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом. Прийняття спадщини. Відмова від спадщини. Оформлення спадкових прав.

Змістовий модуль 2. Сімейне право

Тема 8. Поняття, предмет, метод та джерела сімейного права України

Поняття сімейного права як галузі права, науки та учбової дисципліни. Предмет сімейного права. Місце сімейного права в системі права. Метод правового регулювання сімейних відносин. Особливості диспозитивно-імперативного методу регулювання сімейних відносин. Функції сімейного права. Класифікація джерел. Конституція України як основне джерело сімейного права.

Сімейний кодекс України та інші законодавчі акти, що регулюють сімейні відносини. Підзаконні нормативно-правові акти. Договір у сімейному праві. Значення керівних роз'яснень Верховного Суду України для однакового застосування усіма учасниками сімейних відносин.

Співвідношення сімейного права з іншими галузями права: цивільним, конституційним, адміністративним, фінансовим правом. Система сімейного права.

Тема 9. Сімейні правовідносини

Поняття та особливості сімейних правовідносин. Елементи сімейних правовідносин: суб'єкт, об'єкт, зміст. Види сімейних правовідносин.

Правоздатність та дієздатність у сімейному праві. Юридичні факти. Акти цивільного стану. Здійснення та захист сімейних прав. Виконання сімейних обов'язків. Відповідальність у сімейному праві. Строки в сімейному праві. Строк позовної давності.

Тема 10. Умови укладення шлюбу. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу

Поняття та ознаки шлюбу. Умови вступу до шлюбу. Шлюбний вік. Добровільність вступу до шлюбу. Реєстрація шлюбу між жінкою та чоловіком. Перешкоди для укладення шлюбу. Родинність, свояцтво та їх юридичне значення. Порядок надання права на шлюб. Порядок укладення шлюбу. Час та місце реєстрації шлюбу. Зменшення, відкладення та припинення часу реєстрації шлюбу. Правові наслідки шлюбу. Правоздатність шлюбу.

Поняття недійсності шлюбу. Підстави визнання шлюбу недійсним. Адміністративний та судовий порядок визнання шлюбу недійсним. Визнання шлюбу недійсним після його припинення. Особи, які мають право вимагати визнання шлюбу недійсним. Санація шлюбу. Загальні та особливі правові наслідки визнання шлюбу недійсним. Поняття неукладеного шлюбу.

Поняття, підстави та порядок припинення шлюбу. Розірвання шлюбу в органах РАЦС за спільною заявою подружжя. Розірвання шлюбу в органах РАЦС за заявою одного з подружжя. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя. Розірвання шлюбу за рішенням суду за заявою одного з подружжя. Момент припинення шлюбу. Правові наслідки припинення шлюбу. Поновлення шлюбу.

Тема 11. Особисті і майнові права та обов'язки подружжя, батьків і дітей

Особисті немайнові правовідносини подружжя. Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Законний режим майна подружжя. Спільна сумісна власність подружжя: поняття, об'єкти. Володіння, користування та розпорядження спільним майном подружжя. Особиста приватна власність подружжя. Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності. Позовна давність до вимог про поділ майна подружжя. Договірний режим майна подружжя. Поняття шлюбного договору, порядок його укладення. Відповідальність подружжя по зобов'язанням. Особисті та спільні зобов'язання (борги) подружжя.

Поняття особистих прав та обов'язків батьків і дітей. Встановлення походження дитини. Добровільне визнання батьківства. Визнання батьківства в

судовому порядку. Реєстрація народження дитини. Встановлення материнства. Оспорювання батьківства (материнства). Встановлення факту батьківства (материнства).

Права неповнолітніх дітей. Право проживати та виховуватися в сім'ї. Право дитини на ім'я, по батькові та прізвище. Право дитини на захист. Право дитини на власну думку. Права та обов'язки батьків. Право на захист батьківських прав. Здійснення батьківських прав та обов'язків тим з батьків, який проживає окремо від дитини. Здійснення батьківських прав неповнолітніми батьками.

Тема 12. Аліментні зобов'язання подружжя, батьків, дітей та інших членів сім'ї

Поняття аліментних зобов'язань. Обов'язок батьків утримувати своїх неповнолітніх дітей. Порядок і форма утримання неповнолітніх дітей. Договір про сплату аліментів.

Обов'язок батьків утримувати працездатну повнолітню особу. Участь у додаткових витратах на дітей. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків. Аліментні зобов'язання інших членів сім'ї (братів, сестер, діда та бабки, онуків, вихователів, мачухи, вітчима, падчерки, пасинка).

Порядок сплати та стягнення аліментів. Розмір аліментів. Заборгованість по аліментах. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Зміна розміру аліментів. Припинення аліментних зобов'язань.

Тема 13. Правові форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

Поняття, умови та порядок усиновлення. Особи, які можуть бути усиновленими. Рішення суду про усиновлення. Таємниця усиновлення дитини. Права усиновлювачів, права усиновленої дитини. Правові наслідки усиновлення. Скасування усиновлення та визнання усиновлення недійсним. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Поняття, підстави та порядок встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дітей. Права та обов'язки опікуна (піклувальника) дитини. Особа, яка може бути опікуном (піклувальником). Припинення опіки (піклування). Поняття договору про патронат, зміст договору. Згода дитини на проживання у сім'ї патронажного вихователя. Плата за виховання дитини. Обов'язки патронажного вихователя. Припинення договору про патронат.

Позбавлення батьківських прав: підстави, порядок, наслідки. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини без позбавлення батьківських прав.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1.1 – Розподіл обсягу годин за темами і формами вивчення

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної			
		Всього	У тому числі		
			Лек	Сем	С.р.
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Загальні положення цивільного права					
1	Предмет, метод, система та джерела цивільного права	8	1	1	6
2	Цивільні правовідносини	10	1	1	8
3	Поняття, види та форми правочинів	10	2	2	6
4	Поняття, види та система зобов'язального права. Відповідальність у цивільному праві	10	2	2	6
5	Поняття договору в цивільному праві та окремі види договорів	10	2	2	6
6	Недоговірні зобов'язання	8			8
7	Загальні положення про спадкування	8			8
Разом за змістовим модулем 1		64	8	8	48
Змістовий модуль 2. Сімейне право					
8	Поняття, предмет, метод та джерела сімейного права України	8	1	1	6
9	Сімейні правовідносини	10	1	1	8
10	Умови укладення шлюбу. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу	10	2	2	6

11	Особисті і майнові права та обов'язки подружжя, батьків і дітей	10	2	2	6
12	Аліментні зобов'язання подружжя, батьків, дітей та інших членів сім'ї	8			8
13	Правові форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування	10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 2		56	8	8	40
Усього годин за дисципліну		120	16	16	88

1.3. Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Цивільне та сімейне право»

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій, семінарських занять та консультацій, опитувань студентів під час захисту індивідуальних робіт, тестування, опитування студентів із питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Після завершення вивчення змістових модулів наприкінці семестру проводиться контрольна робота. Варіанти завдань до контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль включає модульний та семестровий контроль. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової відповіді.

Семестровий контроль за результатами вивчення дисципліни проводиться в останній атестаційний тиждень семестру (сесію) шляхом зваженого додавання результатів модульного контролю та постановки підсумкової оцінки до екзаменаційної відомості.

Пояснення видів робіт та вимоги до їх оцінювання:

Робота на семінарському занятті

Усне опитування – включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, запитання студентів до інших студентів, відповідей інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), відповіді на контрольні питання з теми семінарського заняття.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

Вирішення практичних ситуаційних завдань проводиться письмово на кожному занятті. Викладач викликає декілька студентів та пропонує їм для вирішення задачі, які студент повинен вирішити самостійно в письмовому вигляді з необхідною аргументацією на посилання на законодавство. Для цього необхідно всебічно вивчити викладену в задачі ситуацію, дати її правову оцінку і на підставі відповідних нормативних актів, грамотного тлумачення правових норм, що підлягають застосуванню, сформулювати правильне і обґрунтоване рішення.

Оцінюючи вирішення задачі, викладач керується такими критеріями: повнота та послідовність відповіді, правильність нормативного та наукового обґрунтування.

Письмове опитування на семінарському занятті проводиться на початку кожного заняття (10-15 хвилин). Викликаються декілька студентів, які повинні дати відповіді на запитання, запропоновані викладачем на його розсуд. Це можуть бути питання як теми даного семінарського заняття, так і з попередніх

тем. Метою проведення письмового опитування є перевірка студентів до семінарського заняття та вміння змістовно і коротко викласти окремі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями як правильність, повнота, чіткість, лаконічність відповіді, логіка і аргументованість викладення думок.

Вирішення тестових завдань проводиться на початку кожного семінарського заняття (10-15 хвилин). Викладачем також викликаються 5-6 студентів, які повинні дати відповіді на тестові запитання запропоновані викладачем.

Письмова робота за результатами модульного контролю

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить вісім письмових робіт за результатами вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання, тестові та практичні завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля.

Індивідуальна робота студента

Індивідуальна робота полягає в написанні реферату, підготовці есе та, відповідно, здійсненні реферування літератури. Реферат та есе готується з обов'язковим розглядом дискусійного питання з викладенням власної точки зору на дану проблему. Теми робіт, запропоновані у методичних вказівках для самостійної роботи, студенти обирають самостійно.

Реферування наукової літератури полягає у тому, що викладачем пропонується студентам наукова література (монографія, навчальний посібник, наукова періодика тощо) і студенти самостійно їх опрацьовують та представляють короткий звіт у вигляді невеликого реферату (4-7 сторінок) про свої враження від прочитаного.

Підсумкова контрольна робота

Підсумкова контрольна робота проводиться одна в навчальний рік за результатами вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає у себе теоретичні питання, тестові завдання і ситуаційну задачу. До завдань контрольної роботи можуть бути включені питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені навчальним планом для індивідуальної та самостійної роботи.

Про проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менше ніж за тиждень. З переліком тем, питання з яких будуть включені до завдань контрольної роботи, студенти також ознайомлюються завчасно.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись із власними роботами та завданнями для них, і, за необхідності, оспорити результати контрольної роботи.

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Предмет, метод, система та джерела цивільного права. Цивільні правовідносини

Теоретичні питання

1. Предмет та предмет цивільного права.
2. Метод цивільного права.
3. Функції цивільного права.
4. Принципи цивільного права.
5. Джерела цивільного права.
6. Поняття цивільного правовідношення.
7. Елементи цивільних правовідносин:
 - а) суб'єкти цивільних правовідносин;
 - б) об'єкти та зміст цивільних правовідносин.
8. Види цивільних правовідносин.
9. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин:

Теми для доповідей та рефератів

1. Цивільне право у системі права.
2. Сучасний стан та перспективи розвитку науки цивільного права.
3. Загальна характеристика цивільного і торгівельного права зарубіжних країн.
4. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин.
5. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин.

Контрольні питання

1. Які характерні ознаки приватноправового регулювання?
2. Що таке цивільне право?
3. Які відносини становлять предмет цивільного права?
4. Які особливості методу цивільного права?
5. Що означає юридична рівність як ознака методу цивільно-правового регулювання?
6. Які принципи цивільного права виділяє юридична наука?
7. У чому полягає зміст добросовісності, розумності та справедливості як загальних засад цивільного законодавства?
8. Які інститути становлять систему цивільного права?
9. Які джерела цивільного права офіційно визнані в Україні?
10. За яких умов допускається застосування аналогії цивільного закону та аналогії цивільного права?
11. Хто може виступати суб'єктами цивільно-правових відносин?
12. Які існують види об'єктів цивільно-правових відносин?
13. Що таке суб'єктивне цивільне право? Які елементи складають зміст суб'єктивного цивільного права?

14. Які існують види суб'єктивних цивільних обов'язків?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Які з названих відносин становлять предмет цивільного права:

- виплата студентам коледжу на підставі розпорядження директора матеріальної допомоги;
- видача книжок читачам в бібліотеці;
- виплата пенсій;
- купівля-продаж жилого будинку, що належить на праві приватної власності;
- виплата стипендій.

Задача № 2

Приведіть приклади статей Цивільного кодексу України, які виконують регулятивні і правоохоронні функції.

Задача № 3

Ткаченко Людмила на своїй присадибній ділянці вирощувала овочі на продаж. Про це знали всі сусіди і говорили, що в неї завжди є „жива копійка”. Один з сусідів, – Василенко, - попросив Людмилу позичити йому невелику суму грошей, але вона відмовила.

Через деякий час Василенко надрукував у місцевій газеті фейлетон, в якому розказав про те, що нібито Ткаченко обдурює покупців і продає їм неякісний товар, який містить дуже багато нітратів.

Перевірка, проведена лабораторією ринку, не підтвердила викладене в фейлетоні, але покупці перестали купувати в Ткаченко овочі.

Чи підпадає під дію норм цивільного права поведінка Василенка? Чи може якимось чином Ткаченко відновити репутацію чесного виробника?

Задача 4

Товариство з обмеженою відповідальністю по виробництву кондитерських виробів «Булочка» подало до суду позов про стягнення з водія Коломайка в порядку ст. 1166 ЦК України заподіяної шкоди товариству в розмірі 1200 грн. в результаті аварії, яка трапилась з його вини.

Чи мають місце в даному випадку цивільні відносини? Чи задовольнить суд позов?

Задача № 5

З урахуванням положень ст. 46 ЦК України наведіть приклад виникнення цивільних правовідносин на підставі рішення суду.

Керуючись ст. 368 ЦК України наведіть приклади виникнення цивільних правовідносин безпосередньо з актів цивільного законодавства.

Наведіть приклади виникнення цивільних правовідносин у зв'язку з настанням певної події.

Задача № 6

Мусієнко знайшов на вулиці папку з документами, з яких дізнався про їх власника і зателефонував йому. Власник папки Коляда дуже зрадив і приїхав забрати папку. Мусієнко при передачі документів сказав, що Коляда повинен розрахуватись з ним, але Коляда категорично відмовився це зробити і заявив, що рятувати чуже майно – це конституційний обов'язок кожного громадянина.

З урахуванням вимог ст. 339 ЦК України зробіть висновок, чи виникли цивільні правовідносини.

Задача № 7

Колекціонер Пасічний, якому дуже сподобалась старовинна ікона, погрозами примусив її власника Онопенка укласти письмовий договір на продаж йому цієї ікони. Дізнавшись про це, син Онопенка забрав у батька ікону і відмовився передати її Пасічному.

Пасічний подав позов до суду по витребування ікони, додавши копію договору купівлі-продажу.

З урахуванням вимог ст.ст. 231 і 216 ЦК України зробіть висновок чи може бути даний договір підставою виникнення цивільних прав і обов'язків, які впливають з договору купівлі-продажу.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.

3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 року № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.

4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 року № 1576-XII (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.

5. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 року № 514-VI (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.

6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців: Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.

7. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 року № 2471-XII (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517.

8. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзєва. – Суми: СумДУ, 2015. – 168 с.

9. Заїка Ю.О. Українське цивільне право: Навчальний посібник. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 368 с.

10. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. – 2-е вид. – Х.: Фактор, 2010. – Т. 1. – 800 с.
11. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.1. – 832 с.
12. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.2 – 1088 с.
13. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. – [3-тє вид. перероб. та допов.]. – К.: Центр учб. літ-ри, 2014. – 358 с.
14. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – К.: Істина, 2011. – 808 с.
15. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Правова єдність, 2014. – 510 с.
16. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
17. Цивільне право України: [навч. посіб.] / За ред. В.П. Мироненко, І.С. Тімуш. – К., 2014. – 432 с.
18. Цивільне право України: [підруч.] / [Губарєв С.В., Лов'як О.О., Мироненко В.П. та ін.]. – К., 2015. – 236 с.
19. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.
20. Цивільне право України: підруч. у 2 т. / [В.І. Борисова, Л.М. Баранова, А.Г. Бірюкова та ін.]; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – [2-ге вид., переробл. та допов.]. – Харків: Право, 2014. – Т. 2. – 816 с.
21. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 597 с.
22. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент.: поясн., тлумачення, рек. з використ. позицій вищих суд. інстанцій, М-ва юстиції, науковців, фахівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студ. - Т. 1: Загальні положення / [А.М. Баранова [та ін.]; / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків: ФОП Колісник А.А., 2010. – Т. 1.: Загальні положення. – С. 8-114.
23. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубевої. – 3-тє вид. перероб. та доп. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 752 с.

Література для реферування

1. Гукаленко О. О. Іноземні юридичні особи як учасники цивільних правовідносин в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Гукаленко // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 38. - С. 141-147.
2. Зозуляк О.І. Реалізація цивільної правосуб'єктності юридичних осіб у договірній формі: монографія / О.І. Зозуляк. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2012. – С. 64-67.
3. Кузнецова Н.С. Цивільний кодекс України: визнані здобутки кодифікації / Н.С. Кузнецова, А.С. Довгерт // Право України. – 2014. – № 2. – С. 9-24.
4. Кушерець Д. В. Особливості цивільно-правових відносин у сфері охорони та захисту майнових прав фізичних та юридичних осіб [Електронний ресурс] / Д. В. Кушерець // Право і суспільство. - 2014. - № 5.2. - С. 92-96.
5. Майданик Р. Цивільне право як сфера приватного права України [Електронний ресурс] / Р. Майданик // Приватне право. - 2013. - № 1. - С. 65-80.
6. Парасюк В. М. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи [Електронний ресурс] / В. М. Парасюк, І. В. Садовник // Митна справа. - 2014. - № 2(2.2). - С. 139-144.
7. Петренко В. С. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин [Електронний ресурс] / В. С. Петренко // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 57. - С. 455-464.
8. Посикалюк О. О. Особисті немайнові права фізичних осіб як об'єкт цивільно-правової охорони в романській, германській та англо-американській системах приватного права [Електронний ресурс] / О. О. Посикалюк // Університетські наукові записки. - 2014. - № 1. - С. 46-53.
9. Прилуцький Р. Б. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права [Електронний ресурс] / Р. Б. Прилуцький, А. П. Миргородська // Юридична наука. - 2012. - № 6. - С. 40-47.
10. Примак В. Д. Деліктоздатність як елемент змісту цивільної правосуб'єктності юридичної особи [Електронний ресурс] / В. Д. Примак // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2004. - № 1-2. - С. 98-104.
11. Ромовська З.В. Загальні засади цивільного права // Вісник Академії адвокатури України. – 2005. – Вип. 4. – С. 10-21.
12. Сивий Р. Приватне (цивільне) право в системі права України: монографія. – К.: К В І Ц, 2006. – 214 с.
13. Сліпченко С. О. Щодо абсолютності права на ім'я фізичної особи [Електронний ресурс] / С. О. Сліпченко // Юрист України. - 2012. - № 1-2(18-19). - С. 41-45.
14. Спасибо-Фатеева І.В. Цивілістика: на шляху формування доктрин: Вибр. наук. пр. / І.В. Спасибо-Фатеева. – Х., 2012, – 696 с.
15. Стефанчук Р. О. Цивільна правоздатність та дієздатність як необхідні передумови здійснення особистих немайнових прав фізичних осіб [Електронний ресурс] / Р. О. Стефанчук // Університетські наукові записки. - 2006. - № 3-4. - С. 114-123.

16. Сучасні проблеми приватного права. – Кам'янець-Подільський: Рута, 2012. – С.159-176.
17. Федюк Л. Проблема особистих немайнових прав юридичних осіб в науці цивільного права [Електронний ресурс] / Л. Федюк // *Evropsky politicky a pravni diskurz*. - 2014. - Vol. 1, Iss. 5. - С. 183-190.
18. Харитонов Є.О. Категорії «приватне право», «цивільне право України» та «цивільне законодавство України»: до проблеми співвідношення / Є.О. Харитонов // *Наукові праці НУ ОЮА*. – 2012. – 157-169.
19. Харитонов Є.О. Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти): монографія / Є.О. Харитонов – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 22-118.
20. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти): монографія / авт. кол; за заг. ред. Є.О. Харитонова. – Одеса: Фенікс, 2012. - 344 с.
21. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. ХаритонОВОЇ]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О.: Фенікс, 2010. – 700 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 2. Поняття, види та форми правочинів

Теоретичні питання

1. Поняття і значення правочинів, їх місце в системі юридичних фактів.
2. Види правочинів.
3. Умови дієності правочинів.
4. Форма правочинів.
5. Поняття і види недійсних правочинів.
6. Правові наслідки недійсності правочинів.

Теми для доповідей та рефератів

1. Інститут правочинів в римському праві.
2. Нікчемний та оспорюваний правочин: правова різниця між поняттями.
3. Фіктивні та удавані правочини.
4. Електронні правочини.

Контрольні питання

1. Як між собою співвідносяться правочин і договір?
2. В чому зміст презумпції правомірності правочину?
3. Яка різниця між нікчемним, оспорюваним та неукладеним правочином?
4. Назвіть недійсні правочини, які належать до нікчемних, а які – до оспорюваних.
5. Які особливості юридичних, майнових та додаткових наслідків вчинення недійсних правочинів?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Гудима запропонував своєму колезі по роботі Давиденку купити у нього килим вартістю 1450 грн. Після тривалих переговорів продавець погодився продати килим за 1400 грн. Давиденко наполягав, щоб договір купівлі-продажу був посвідчений в нотаріальній конторі, оскільки на його думку без такого посвідчення він не може стати власником килима. Гудима відмовився від оформлення договору в нотаріальній конторі, зазначивши, що такі правочини взагалі не можуть бути нотаріально посвідчені.

Дайте аргументовану відповідь на доводи сторін?

Задача № 2

На дні народження Кожухівського В. його батько Кожухівський Д. оголосив перед гостями, що він дарує сину квартиру і передав ключі від неї. Прийшовши через декілька днів в квартиру, син не зміг відчинити двері і виявив, що замок замінено, а батько пояснив, що передумав дарувати квартиру.

Кожухівський В. подав позов в суд про відібрання квартири у Кожухівського Д., оскільки вона перестала бути власністю з моменту дарування, що можуть підтвердити свідки.

Вирішіть справу з урахуванням вимог ст. 719 ЦК України.

Задача № 3

Сухов позичив Щукіну 1000 грн., який обіцяв їх повернути через 6 місяців, але пройшов рік, а Щукін гроші не повернув, на всі вимоги Сухова Щукін не реагував.

Спираючись на показання свідків Сухов подав позов до суду про стягнення з Щукіна 1000 грн.

Вирішіть справу з урахуванням вимог ст. 1047 ЦК України.

Задача № 4

Гр. Павленко 20.10.2010 року склала заповіт, за яким все своє майно заповідала знайомій Козир і передала їй екземпляр заповіту. Після смерті Павленко, нотаріус оголосив складений нею 10.05.2016 року заповіт, за яким все майно переходило до її племінниці Бурої. Козир опротестувала до суду заповіт, складений на користь Бурої і представила в суді екземпляр заповіту, складений на її користь.

Який заповіт матиме юридичну силу?

Задача № 5

Власник квартири гр. Федоренко перед від'їздом у довгочасне відрядження уклав на один рік договір житлового найму з гр. Суржиком. Повернувшись із відрядження через два роки, він зажадав від наймача звільнення квартири, але той вимоги не виконав. При цьому пояснив, що за перший рік користування квартирою він розраховувався з наймодавцем безпосередньо. Оскільки через рік вимога про звільнення квартири не була заявлена, він продовжував користуватися житловою площею, відкривши депозитний рахунок у нотаріальній конторі (ст. 537 ЦК України), куди своєчасно вносив платежі. Пасивну ж поведінку (мовчання) гр. Федоренка він розцінив як виявлення волі на укладення нового договору найму житла на невизначений строк і, оскільки іншого житла він не має, спірну квартиру звільняти відмовився.

На судовому засіданні гр. Федоренко настоював на тому, що мовчання ніколи не може розцінюватися як угода і тому вимагав виселення гр. Суржика.

Керуючись ст.ст. 822, 825 ЦК зробіть висновок у справі. Які форми волевиявлення передбачені цивільним законодавством?

Задача № 6

Біленька, будучи престарілою жінкою домовилась з двоюрідною племінницею Глущенко про те, що остання продасть свою хату і перейде жити до Біленької, утримає її до смерті і залишиться хазяйкою всього майна. Через півроку Біленька померла. На похоронах її онука Грабовська заявила, що вона є спадкоємицею, попросила Глущенко звільнити будинок, оскільки вона на нього не має ніяких прав.

В свою чергу Глущенко подала позов до суду з вимогою визнати її власником майна померлої Біленької.

Як повинен бути вирішений спір?

Задача № 7

Неповнолітній Войтюк, який після закінчення училища працює токарем у виробничому об'єднанні, за договором позики передав Ковальчуку 2000 грн. дізнавшись про це, батьки Войтюка через 10 днів вимагали розірвання договору, укладеного без їх згоди. Ковальчук відмовився повертати гроші, посилаючись на те, що Войтюк працює, має власний заробіток, а тому може самостійно розпоряджатися своїми грошима.

Чи відповідає вимогам діючого законодавства укладений договір?

Чи можуть батьки Войтюка змусити Ковальчука повернути позичені гроші?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР, з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.
3. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 року № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 року № 851-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1174.
5. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 року № 852-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1175.
6. Про електронну комерцію: Закон України від 3 вересня 2015 року № 675-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. - № 45. - Ст. 410.
7. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзєва. – Суми: СумДУ, 2015. – 168 с.
8. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. – 2-е вид. – Х.: Фактор, 2010. – Т. 1. – 800 с.
9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.1. – 832 с.
10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.2 – 1088 с.
11. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. – [3-тє вид. перероб. та допов.]. – К.: Центр учб. літ-ри, 2014. – 358 с.
12. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – К.: Істина, 2011. – 808 с.
13. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Правова єдність, 2014. – 510 с.
14. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
15. Цивільне право України: підруч. у 2 т. / [В.І. Борисова, Л.М. Баранова, А.Г. Бірюкова та ін.]; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – [2-ге вид., переробл. та допов.]. – Харків: Право, 2014. – Т. 2. – 816 с.

16. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 597 с.

Література для реферування

1. Безклубий І. Causa правочину в римському праві [Електронний ресурс] / І. Безклубий, Ю. Кошиль // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2007. - Вип. 74-76. - С. 59-63.

2. Волинець Т. В. Правове регулювання вчинення електронних правочинів / Т. В. Волинець // Європейські перспективи. - 2016. - Вип. 1. - С. 152-156.

3. Герасимовський С. В. Нікчемні та оспорювані правочини у Цивільному праві України [Електронний ресурс] / С. В. Герасимовський // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 68. - С. 411-416.

4. Длугош О.І. Визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом обману / О.І. Длугош // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 217-221.

5. Карнаух Т. М. Оспорювані та нікчемні правочини суб'єктів господарювання: окремі аспекти законодавчого регулювання та правозастосування [Електронний ресурс] / Т. М. Карнаух // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. - 2012. - Т. 129. - С. 104-109.

6. Кот О.О. Природа недійсних правочинів / О.О. Кот // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 4 (59). – С. 112-116.

7. Перова О.В. Недійсність правочину, який порушує публічний порядок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / О.В. Перова; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 15 с.

8. Семушина О.В. Недійсні правочини та правові наслідки їх недійсності: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.В. Семушина. – Київ, 2010. – 16 с.

9. Скиданов К. В. Дійсна воля осіб у фіктивних та удаваних правочинах [Електронний ресурс] / К. В. Скиданов. // Теорія і практика правознавства. - 2013. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_22.

10. Ткаченко І.М. Нікчемний та оспорюваний правочин: правова різниця між поняттями / І.М. Ткаченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – 2008. – Том 21 (60). – № 2. – С. 372-377.

11. Штим Т. Оспорювання правочинів із заінтересованістю та значних правочинів [Електронний ресурс] / Т. Штим // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2013. - Вип. 95. - С. 106-108.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.

3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 3. Поняття, види та система зобов'язального права. Відповідальність у цивільному праві

Теоретичні питання

1. Поняття та ознаки зобов'язань.
2. Види зобов'язань.
3. Виконання зобов'язань.
4. Забезпечення виконання зобов'язання.
5. Припинення зобов'язання.
6. Поняття цивільно-правової відповідальності.
7. Форми і види цивільно-правової відповідальності.
8. Умови цивільно-правової відповідальності.

Теми для доповідей та рефератів

1. Неустойка як засіб забезпечення виконання зобов'язань.
2. Поручка як засіб забезпечення виконання зобов'язань.
3. Застава як засіб забезпечення виконання зобов'язань.
4. Завдаток як засіб забезпечення виконання зобов'язань.
5. Гарантія як засіб забезпечення виконання зобов'язань.
6. Притримання як засіб забезпечення виконання зобов'язань.
7. Принципи цивільно-правової відповідальності.
8. Особливості відшкодування моральної шкоди.
9. Відшкодування збитків як форма цивільно-правової відповідальності.

Контрольні питання

1. У чому полягає зміст зобов'язань?
2. Що таке солідарні і дольові зобов'язання?
3. Які сторони в зобов'язанні?
4. Визначте підстави виникнення зобов'язань та дайте класифікацію зобов'язань.
5. У чому полягають правові наслідки невиконання зобов'язань або неналежного виконання?
6. З'ясуйте поняття вини та її форми.
7. Що таке відповідальність за чужу вину?
8. Як Ви розумієте оновлення зобов'язань?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Металургійний комбінат уклав договір з оптовою торгівельною базою, за яким комбінат зобов'язувався щомісяця поставляти базі господарчі товари на загальну суму 20 тис. грн. В зв'язку із підвищенням цін на сировину комбінат підвищив ціни на вироби, про що повідомив базу, але база вимагала виконання договору у точній відповідності з усіма його умовами. Оскільки сторони не дійшли згоди база звернулася з позовом в господарський суд.

Чи можна вважати, що відносини між заводом і базою є зобов'язальними. Якщо так, то хто є боржником, а хто кредитором? Чи обґрунтовані вимоги до комбінату?

Задача № 2

Кириленко звернувся до юридичної консультації з таким запитанням. В магазині він купив кольоровий телевізор. Але через три місяці після покупки цей телевізор згорів. При цьому громадянину були причинені збитки в розмірі 25000 грн. (згоріли меблі і речі, які були в кімнаті). Кириленко звернувся до заводу-виготівника з вимогою про компенсацію збитків.

Та завод ці вимоги не визнав через те, що він з Кириленком в договірних відносинах не перебуває і тому збитки компенсувати не має наміру.

Як потрібно вирішити цю суперечку? Які особливості виникнення цивільних прав і обов'язків у даному випадку? Який вид зобов'язання в даному випадку має місце?

Задача № 3

Колишнє подружжя Крижанівських вимушені проживати після розлучення в одній квартирі в м. Чернігові, знаходились в неприязних відносинах. Після однієї з сварок Крижанівська розіслала близьким родичам колишнього чоловіка телеграми, в яких повідомляла про його смерть. Коли прибувши в Чернігів із Москви, Мурманська, Хабаровська, Львова родичі виявили, що Крижанівський знаходиться в доброму здоров'ї, вони звернулись до адвоката із запитанням, чи є у них юридичні підстави вимагати від Крижанівської відшкодування понесених ними витрат на авіаквитки, таксі, проживання в готелі і їжу, а також завданої моральної шкоди.

Яку відповідь повинен дати адвокат ?

Задача № 4

Боженко запросив в гості свого друга Руденка, артиста естради, і запропонував йому виконати пісні, які хотіли б послухати в домашній атмосфері інші його гості. Руденко погодився, але за годину до призначеного часу Руденко подзвонив по телефону Боженку і повідомив, що не зможе прийти, так як вирішив залишитись вдома, щоб подивитись футбольний матч. Намічене міроприємство прийшлося відмінити.

Боженко вважає, що Руденко зобов'язаний відшкодувати йому всі витрати пов'язані з підготовкою зустрічі (вартість закуплених продуктів і напоїв), а також компенсувати моральну шкоду.

Чи є у Боженка підстави для висунення такої вимоги до Руденка ?

Задача № 5

Квіточкін оформив в ательє замовлення на пошиття костюма. У підтвердження прийнятого замовлення він отримав квитанцію. Коли костюм був готовий, гр. Квіточкін забрав його, але квитанцію ательє не повернув, бо загубив її. Адміністрація ательє хоче отримати від замовника розписку про отримання виконаного замовлення.

Чи правомірна вимога адміністрації ательє? Який факт повинен бути засвідчений виданою Квіточкіним розпискою? Які наслідки могли б виникнути, якщо б Квіточкін, погоджуючись прийняти костюм, відмовився від видачі розписки про виконання замовлення?

Майстерня з виготовлення та ремонту меблів уклала договір з клубом про ремонт п'яти крісел. Крісла були вивезені до майстерні та відремонтовані достроково (за п'ять днів до закінчення строку). Адміністрацію клубу повідомили про виконання замовлення, але крісла забрані не були.

Задача № 6

Через 10 днів у майстерні виникла пожежа, внаслідок якої частина майна була пошкоджена, зокрема повністю згоріли крісла.

Адміністрація клубу вимагала від майстерні виготовити нові крісла, посилаючись на те, що такі можливості у майстерні є. Однак дирекція майстерні, не заперечуючи знищення крісел внаслідок пожежі, заново виготовити їх відмовилася. Свою відмову вона мотивувала неможливістю виконати зобов'язання: замовлення було прийнято на ремонт крісел, а не на виготовлення, замовник же (клуб) не вивіз своєчасно відремонтовані крісла.

Обдумайте доводи сторін. На що ще слід звернути увагу? Як повинен бути вирішений даний спір?

Задача № 7

Торговельно-посередницька фірма за договором поставки зобов'язана була поставити покупцю - АТ офісні меблі за узгодженою ціною. Після укладення договору постачальник письмово повідомив покупця про збільшення ціни, мотивуючи це тим, що зросли ціни на паливо.

Відповіді на повідомлення покупець не дав. Постачальник припинив виконання договору.

Проаналізуйте ситуацію.

Задача № 8

За договором позики Шаров передав Даниленку 200 грн. зі строком повернення 1 серпня 2013 року. На момент виникнення зобов'язання сторони проживали у м. Харкові. Та на початку червня 2013 року Шаров виїхав на постійне місце проживання до м. Єкатеринбург, про що письмово повідомив Даниленка. У листі Шаров також просив Даниленка повернути йому борг російськими рублями за новим місцем проживання, на що Даниленко відповів

відмовою. Він запропонував Шарову з'явитися за одержанням боргу особисто до м. Харкова, оскільки договір між ними був укладений саме там.

Допоможіть сторонам з'ясувати стосунки між собою.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Господарський кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 року, № 436-IV, з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, 19-20, 21-22. - Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356 із змінами станом на 11.06.2016 року.
3. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 24. - Ст. 207.
4. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 року № 1255-IV з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 11. - Ст. 140.
5. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2654-XII з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 47. - Ст. 642.
6. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року № 898-IV з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 38. - Ст. 313.
7. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII з подальшими змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 39. - Ст. 383.
8. Про практику застосування судами застави, як запобіжного заходу: Постанова Пленуму ВСУ, прийнята Верховною Радою України 26 березня 1999, № 6, з подальшими змінами та доповненнями // <http://zakon.rada.gov.ua/>.
9. Гончарова А.В. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. – Суми: СумДУ, 2015. – 168 с.
10. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / В.Г. Ротань (відпов. ред.), А.Г. Ярема, В.В. Кривенко, В.Я. Карабань, О.Є. Сонін. – 2-е вид. – Х.: Фактор, 2010. – Т. 1. – 800 с.
11. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.1. – 832 с.
12. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т.2 – 1088 с.
13. Українське цивільне право: [навч. посіб.] / За ред. Ю.О. Заїки. – [3-тє вид. перероб. та допов.]. – К.: Центр учб. літ-ри, 2014. – 358 с.
14. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – К.: Істина, 2011. – 808 с.

15. Цивільне право України. Загальна частина: [підруч.] / [Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Бичкова С.С. та ін.]; за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Правова єдність, 2014. – 510 с.
16. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
17. Цивільне право України: підруч. у 2 т. / [В.І. Борисова, Л.М. Баранова, А.Г. Бірюкова та ін.]; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – [2-ге вид., переробл. та допов.]. – Харків: Право, 2014. – Т. 2. – 816 с.
18. Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 597 с.

Література для реферування

1. Бичкова С. С. Захист прав кредитора за договором поруки: проблеми теорії та судової практики [Електронний ресурс] / С. С. Бичкова // Університетські наукові записки. - 2014. - № 2. - С. 99-106.
2. Бобуїок І. А. Договір поруки в римському приватному праві [Електронний ресурс] / І. А. Бобуїок // Право і суспільство. - 2013. - № 6. - С. 90-93.
3. Бойко А. О. Проблемні аспекти забезпечення завдатком попереднього договору [Електронний ресурс] / А. О. Бойко // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 1. - С. 178-182.
4. Болдирева О. С. Становлення та розвиток інституту моральної шкоди в цивільному праві / О. С. Болдирева // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2012. - № 20. – Ч. 2. – С. 153-156.
5. Вайцеховська О. Банківські гарантії як засіб забезпечення виконання договірних зобов'язань у міжнародному приватному праві / О. Вайцеховська // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 5. – С. 267-271.
6. Гарантія як засіб забезпечення виконання господарських зобов'язань: проблеми законодавчих дефініцій і практики застосування / А. О. Згама // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2014. - Вип. 9-1. - С. 109-111.
7. Гончаренко В. О. Притримання як спосіб самозахисту цивільних прав [Електронний ресурс] / В. О. Гончаренко // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 42. - С. 99-104.
8. Гордієнко Т. О. Щодо розміру відшкодування матеріальних збитків (шкоди) у господарській діяльності [Електронний ресурс] / Т. О. Гордієнко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. - 2016. - Вип. 1. - С. 28-31
9. Гофман О. Р. Правова природа державної гарантії як засобу забезпечення виконання зобов'язань у сфері господарювання [Електронний

ресурс] / О. Р. Гофман // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 64. - С. 388-395.

10. Гриняк А. Неустойка як спосіб забезпечення виконання підрядних зобов'язань [Електронний ресурс] / А. Гриняк // Юридична Україна. - 2012. - № 8. - С. 51-56.

11. Гриняк А. Поручка та гарантія як способи забезпечення виконання підрядних договорів [Електронний ресурс] / А. Гриняк // Юридична Україна. - 2012. - № 9. - С. 47-52.

12. Деревнін В. С. Цивільно-правова відповідальність: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / В. С. Деревнін // Актуальні проблеми держави і права. - 2009. - Вип. 51. - С. 70-75.

13. Жила А. С. Притримання як спосіб забезпечення зобов'язань [Електронний ресурс] / А. С. Жила // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 38. - С. 194-198.

14. Заверуха С. В. Значення штрафної та залікової неустойки у цивільному праві [Електронний ресурс] / С. В. Заверуха // Університетські наукові записки. - 2013. - № 4. - С. 180-185.

15. Карнаух Б. Сутність і явище цивільно-правової відповідальності / Б. Карнаух // Вісник академії правових наук України. - 2012. - № 2. - С. 287-299.

16. Карнаух Т. М. Підстави виникнення права притримання [Електронний ресурс] / Т. М. Карнаух // Університетські наукові записки. - 2006. - № 3-4. - С. 247-252.

17. Кізлова О. С. Інститут застави в сучасних правових системах [Електронний ресурс] / О. С. Кізлова // Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип. 56. - С. 40-45.

18. Кізлова О. С. Іпотека рухомого майна — особливий вид застави [Електронний ресурс] / О. С. Кізлова // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 59. - С. 480-485.

19. Кізлова О. С. Іпотека рухомого майна — особливий вид застави [Електронний ресурс] / О. С. Кізлова // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 59. - С. 480-485.

20. Кізлова О. С. Функції застави у цивільному праві [Електронний ресурс] / О. С. Кізлова // Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип. 53. - С. 252-256.

21. Клименко О. М. Застосування завдатку як способу забезпечення виконання зобов'язань сторін за попереднім договором [Електронний ресурс] / О. М. Клименко // Вісник Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1. - С. 63-68.

22. Колосов Р. В. Завдаток і аванс: порівняльно-правова характеристика [Електронний ресурс] / Р. В. Колосов // Право і суспільство. - 2015. - № 5.2(2). - С. 31-35.

23. Кочина О. С. Особливості відшкодування моральної шкоди юридичним особам за цивільним законодавством України / О. С. Кочина // Підприємництво, господарство і право. - 2013. - № 12. - С. 11-13.

24. Кочина О. С. Поняття та юридична природа моральної шкоди у цивільному праві України / О. С. Кочина // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 62. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2013. - С. 231-237.
25. Кочина О. С. Проблеми презумпції моральної шкоди в цивільному праві України / О. С. Кочина // Часопис Київського університету права. – 2016. - № 1. – С. 179-182.
26. Красніков Д. А. Еволюція поняття "збитки" та регулювання їх відшкодувань в Україні [Електронний ресурс] / Д. А. Красніков // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2012. - Вип. 22(2). - С. 259-264.
27. Кудрявцев В. І. Притримання як речово-правовий спосіб забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором [Електронний ресурс] / В. І. Кудрявцев // Юридична Україна. - 2017. - № 1. - С. 37-43.
28. Кушерець Д. Бібліографічний опис для цитування: Кушерець Д. Забезпечення виконання договірних зобов'язань як гарантія охорони та захисту майнових прав / Д. Кушерець // Часопис цивілістики. - 2014. - Вип. 17. - С. 76-79.
29. Петрицин Н. Т. До питання про співвідношення особливостей цивільної відповідальності за порушення попереднього договору та завдатку [Електронний ресурс] / Н. Т. Петрицин // Часопис Київського університету права. - 2012. - № 1. - С. 222-225.
30. Петрицин Н. Т. Теоретико-правовий аналіз особливостей цивільної відповідальності за ризик [Електронний ресурс] / Н. Т. Петрицин // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 64. - С. 325-330.
31. Подколзін І. В. Реалізація принципу повного відшкодування збитків у Цивільному кодексі України [Електронний ресурс] / І. В. Подколзін // Університетські наукові записки. - 2007. - № 4. - С. 208-213.
32. Пучковська І. Підстави припинення поруки [Електронний ресурс] / І. Пучковська // Вісник Академії правових наук України. - 2011. - № 1(64). - С. 95-106.
33. Пучковська І. Проти подвійної природи неустойки [Електронний ресурс] / І. Пучковська // Вісник Академії правових наук України. - 2011. - № 4. - С. 105-113.
34. Пучковський С. В. Неустойка серед правових наслідків порушення договору [Електронний ресурс] / С. В. Пучковський // Прикарпатський юридичний вісник. - 2016. - Вип. 6. - С. 55-58.
35. Рашківська В. В. До питання класифікації іпотеки [Електронний ресурс] / В. В. Рашківська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 6-1(2). - С. 80-82.
36. Романюк Я. М. Складні питання судової практики, пов'язані з порукою [Електронний ресурс] / Я. М. Романюк, З. П. Мельник // Вісник Верховного Суду України. - 2012. - № 6. - С. 43-48.

37. Серебрякова Ю. О. Завдаток як вид забезпечення виконання зобов'язання [Електронний ресурс] / Ю. О. Серебрякова // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2010. - № 2. - С. 40-43.

38. Сикал М. М. Теоретико-правові підходи щодо дефініції поняття "неустойка" [Електронний ресурс] / М. М. Сикал, О. О. Трофименко // Європейські перспективи. - 2013. - № 4. - С. 141-144.

39. Соколянський Д. В. Поняття права притримання у цивільному законодавстві України [Електронний ресурс] / Д. В. Соколянський // Актуальні проблеми держави і права. - 2005. - Вип. 25. - С. 229-232.

40. Солтис Н. Б. Застосування підстав припинення поруки до правовідносин майнової поруки [Електронний ресурс] / Н. Б. Солтис // Приватне право і підприємництво. - 2014. - Вип. 13. - С. 90-93.

41. Федосеев П. М. Підстави припинення поруки за законодавством України [Електронний ресурс] / П. М. Федосеев // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 67. - С. 448-453.

42. Харитоновна Т. Є. Особливості передачі в іпотеку земельних ділянок та споруд, що на них знаходяться [Електронний ресурс] / Т. Є. Харитоновна // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 37. - С. 195-200.

43. Церковна О. В. Щодо елементів цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди [Електронний ресурс] / О. В. Церковна // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 61. - С. 590-596.

44. Чанишева А. Р. Порука як акцесорне зобов'язання за цивільним правом України [Електронний ресурс] / А. Р. Чанишева // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 5. - С. 137-139.

45. Чанишева А. Р. Правове регулювання іпотеки за законодавством України та деяких зарубіжних країн [Електронний ресурс] / А. Р. Чанишева // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 63. - С. 534-540.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 4. Поняття договору в цивільному праві та окремі види договорів

Теоретичні питання

1. Поняття та функції цивільно-правового договору.
2. Види цивільно-правових договорів.

3. Стадії укладення цивільно-правового договору.
4. Форма та зміст цивільно-правового договору.
5. Зміна та розірвання цивільно-правового договору.
6. Договір купівлі-продажу.
7. Договір дарування.
8. Договір найму (оренди).

Теми для доповідей та рефератів

1. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин.
2. Види цивільно-правових договорів як регуляторів цивільних правовідносин.
3. Оферта і акцепт як самостійні елементи в процесі укладення договору.
4. Істотні умови цивільно-правового договору.

Контрольні питання

1. Яка відмінність зобов'язання від договору?
2. Визначте волевиявлення як умову дійсності договору.
3. З'ясуйте структуру договору.
4. Визначте суттєві та додаткові елементи договору.
5. Дайте поняття законності договору.
6. У чому полягає забезпечення договорів?
7. Яка відмінність реальних договорів від консенсуальних?
8. У чому полягають права та обов'язки сторін у договорі купівлі-продажу?
9. Які Ви знаєте підстави звільнення від відповідальності за невиконання договору?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Клинко запропонував своєму знайомому Спіцину придбати у нього картину відомого майстра. Наступного дня Спіцин направив Клинко по факсу відповідь, в якій містилася згода купити картину та вказувалася ціна. Через п'ять днів Клинко повідомив Спіцина, що згодний продати йому картину, але за ціною, яка на 25 % більша ніж ціна, запропонована Спіциним. Спіцин не погодився, зазначивши, що, на його думку, договір уже укладений на умовах, що містяться у його факсимільному повідомленні, яке є акцептом.

Дайте визначення оферти та акцепту. Чиї дії в даному випадку можна розглядати як оферту або акцепт? Чи був укладений договір?

Задача № 2

Костюченко купив у Безвершого будинок за 60000 грн. Через місяць після належного оформлення договору купівлі-продажу продавець звернувся з позовом про його розірвання або зменшення покупної ціни під приводом того, що попередній власник навмисне приховав недоліки будинку, який потребує

капітального ремонту. У двох кімнатах необхідно замінити підлогу, віконні рами, провести малярні роботи, в деяких місцях замінити стропила. Продавець проти позову заперечував, посилаючись на те, що до укладення договору купівлі-продажу Костюченко протягом 4 місяців мешкав у будинку як наймач і мав змогу з'ясувати його стан.

Чи обґрунтована вимога Костюченка? Як вирішити спір?

Задача № 3

Лосєв подарував своєму родичу Сидорову дорогий швейцарський годинник. Незабаром відносини між родичами різко погіршилися, і під час чергової сварки Сидоров грубо образив Лосєва, а також наніс тілесні ушкодження водію останнього, за що і був засуджений до позбавлення волі. Під час відсутності Сидорова Лосєв забрав у нього з будинку годинник, заявивши, що відмовляється від виконання договору дарування. Дружина Сидорова звернулася в суд з вимогою повернути їй подарунок.

Вирішіть справу.

Задача № 4

Одна комерційна організація передала іншій в оплатне користування будівельний кран. При передачі кран явних дефектів не мав, однак з договору випливало, що кран вже до цього використовувався. У процесі експлуатації кран упав і пошкодив шість легкових автомобілів, що знаходились на стоянці. Причиною аварії стали зношені механізми крану, а також порушення кранівником правил техніки безпеки. Наймач відшкодував заподіяну володільцям автомобілів шкоду і в свою чергу вимагав у наймодавця відповідної компенсації.

Наймодавець заперечував проти цього, посилаючись на наявність вини наймача, яка виключає його відповідальність. До того ж на думку наймодавця, оскільки в договорі найму не був визначений розмір плати за найм, його взагалі слід визнати неукладеним або застосувати правила про договір позички.

Вирішіть справу.

Чи зміниться рішення, якщо в договорі найму взагалі не було зазначено про якість крану?

Задача № 5

Підприємець Усатов уклав договір оренди порожнього гаража під склад товарів з Хвостовим. Орендна плата була внесена до передачі об'єкта договору. У призначений день Хвостов гараж не передав, оскільки виїхав в тривале відрядження. Усатов зазнав великих збитків, розміщуючи поставлену партію товару по різних торгових місцях. Після повернення Хвостова з відрядження Усатов зажадав від нього відшкодування збитків, заподіяних невиконанням ним умов договору оренди.

Чи правомірна вимога Усатова до Хвостова?

Чи має право Усатов не платити орендну плату за період з моменту укладення договору оренди до моменту фактичної передачі йому гаража Хвостовим?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.
2. Братель О.Г. Цивільне право України / О.Г. Братель, С.А. Пилипенко. – К.: Вид. О.С. Ліпкан, 2010. – 256 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т., – 4-те вид., перероб. і доп. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 1952с.
4. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.В. Старцев. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – К.: Істина, 2011. – 808 с.
5. Цивільне право України (традиції та новації): монографія / [С.В. Ківалов [та ін.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. ХаритонОВОЇ]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О.: Фенікс, 2010. – 700 с.
6. Цивільне право України: навч. посібник / Ю.В. Білоусов [та ін.]; ред. Р.О. Стефанчук. – К.: Правова єдність, 2009. – 536с.
7. Цивільне право України: Особлива частина: в 2 т.: 3-тє вид., перероб. і доп. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176с.
8. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р.Б. Шишки. – К.: Вид. Ліра-К, 2015. – 1024с.
9. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (керівник авт. колективу), Л.М. Баранова, Т.І. Бєгова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право. – 2011. – Т.2. – 816с.
10. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Страйд: ФОП Лисяк Л.С., 2012-2013. – 672 с.

Література для реферування

1. Алексашина Ю. Види цивільно-правових договорів як регуляторів цивільних правовідносин / Ю. Алексашина // Юридична Україна. – 2012. – № 12. – С. 68-74.
2. Алексєєв І.С. Поняття та функції цивільно-правового договору / І.С. Алексєєв // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 7-10.
3. Бахрієва З.Р. До проблеми правового регулювання припинення цивільних договорів / З.Р. Барієва // Юридична наука. – 2011. – № 2. – С. 50-54.
4. Біленко М. Загальні положення про договір як цивілістичну конструкцію / М. Біленко / Юридична Україна. – 2014. – № 8. – С. 35-40.
5. Вавженчук С.Я. Деякі теоретико-практичні питання класифікації цивільно-правових договорів / С.Я. Вавженчук // Адвокат. – 2009. – № 10(109). – С. 12-15.

6. Гудима М.М. До питання про поняття предмета цивільного договору / М.М. Гудима // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Вип. 23. – Том 1. – С. 182-186.
7. Денисюк В. Акцепт як стадія укладення цивільно-правового договору / В. Денисюк // Актуальні проблеми держави та права. – 2011. – Вип. 61. – С. 575-583.
8. Ільченко Г. Співвідношення понять «цивільний договір» та «господарський договір» / Г. Ільченко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 2. – С. 20-23.
9. Кізлова О.С. Використання дефініції «договірні зобов'язання» у сучасному законодавстві / О.С. Кізлова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – № 6-1. – С. 30-33.
10. Кравець О.М. До питання про поняття «розірвання цивільно-правового договору» / О.М. Кравець // Право і безпека. – 2010. – № 2(34). – С. 210-214.
11. Круглова О.О. Ціна як істотна умова цивільно-правових договорів / О.О. Круглова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 468-471.
12. Луць В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору / В. Луць // Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 118-128.
13. Луць В. Інститут договору в цивільному праві України (до 10-ї річниці чинності ЦК України) / В. Луць // Приватне право. – 2013. – № 2. – С. 118-128.
14. Мельниченко Р.В. «Свобода договору» в динаміці цивільних договірних правовідносин / Р.В. Мельниченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 32. – Том 2. – С. 49-53.
15. Немченко С.С. Принцип свободи договору - головний принцип договірних відносин у цивільному праві / С.С. Немченко // Проблеми цивільного та господарського права. – 2014. – № 3. – С. 101-103.
16. Панченко С.С. Строк як істотна умова цивільно-правового договору / С.С. Панченко // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 92-94.
17. Полішко Н.Л. Особливості укладання договорів на торгах, аукціонах, конкурсах / Н.Л. Полішко // Юридична наука. – 2011. – № 4-5. – С. 24-30.
18. Родоман Т.О. Оферта і акцепт як самостійні елементи в процесі укладення договору: від теорії до судової практики / Т.О. Родоман // Судова апеляція. – 2016. – № 3(44). – С. 92-100.
19. Родоман Т.О. Проблема визначення поняття зміни умов договору в цивільному законодавстві України / Т.О. Родоман // Судова апеляція. – 2014. – № 3(36). – С. 112-118.
20. Самчук-Колодяжна З.Ф. Особливості застосування публічного цивільно-правового договору / З.Ф. Самчук-Колодяжна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 9-1. – С. 131-133.
21. Сібільов М. Цивільно-правовий договір як регулятор суспільних відносин / М. Сібільов // Право України. – 2014. – № 2. – С. 34-44.

22. Сідей О.В. Аналіз поняття «договір» у цивільному праві України / О.В. Сідей // Європейські перспективи. – 2014. – № 1. – С. 113-115.
23. Турчак І.О. Підстави припинення цивільно-правового договору / І.О. Турчак // Науково-інформаційний вісник: Право. – 2012. – № 5. – С. 166-172.
24. Яворська О. Договори приєднання: проблеми правового регулювання / О. Яворська // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 93-96.
25. Яримович У.В. Форма і порядок укладення договору в праві ЄС і в праві України: порівняльний аспект / У.В. Яримович // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 42. – С. 103-108.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 5. Поняття, предмет, метод та джерела сімейного права України. Сімейні правовідносини

Теоретичні питання

1. Поняття та значення сімейного права у системі національного права.
2. Предмет, метод та функції сімейного права.
3. Принципи сімейного права.
4. Джерела правового регулювання сімейних відносин.
5. Поняття, елементи та види сімейних правовідносин.
6. Юридичні факти як підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
7. Строки, передбачені сімейним законодавством. Позовна давність у сімейному праві.
8. Здійснення сімейних прав та виконання обов'язків. Захист та відповідальність в сімейному праві.

Теми для доповідей та рефератів

1. Етапи розвитку сімейного права та сучасні аспекти його регулювання.
2. Поняття сім'ї та її державна охорона.
3. Правовий статус дитини, міжнародні договори та стандарти щодо захисту прав дитини.

Контрольні питання

1. Яке місце займає сімейне право в системі права?
2. Які відносини складають предмет сімейного права?
3. Які чинники обумовлюють сутність методу сімейного права?
4. Який порядок врахування звичаїв при вирішенні судом сімейних спорів?
5. В чому полягають основні засади (принципи) сучасного сімейного права України?
6. Що розуміється під поняттям «договірне регулювання сімейних відносин»?
7. Які статті Конституції України, Сімейного кодексу України містять принципи сімейного права?
8. Які статті Сімейного кодексу України містять норми імперативного та диспозитивного регулювання сімейних відносин?
9. Які статті Сімейного кодексу України містять правопороджуючі, правозмінюючі, правоприпиняючі, правоперешкоджаючі, правопоновлюючі юридичні факти?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Юрій (20 років) та Анжела (16 років, вагітна) вирішили одружитися, про що дівчина повідомила своїх батьків. Батьки Анжели проти шлюбу, оскільки хлопець не має вищої освіти, ніде не вчиться і не має постійного заробітку.

Як буде вирішено ситуацію?

Задача № 2

Олександра (18 років) вагітна. За словами дівчини, батьком дитини є її знайомий Микола (22 роки), який заперечує батьківство. Олександра бажає одружитися із Миколою, а хлопець не лише не бажає одружуватися, а й відмовляється від утримання дитини у випадку народження.

Як буде вирішено ситуацію?

Задача № 3

Батьки Валентина та Маші товаришували з дитячих років своїх дітей, мріючи про їхній шлюб. Але Маша довго відмовлялася одружуватися із Валентином. Та лише після численних вмовлянь весілля таки відбулося.

Чи буде визнано такий шлюб дійсним?

Задача № 4

Тетяна та Юрій збираються одружитися. Мати Тетяни є двоюрідною сестрою батькові Юрія. У державному органі реєстрації актів цивільного стану хлопцеві та дівчині заявили, що вони не мають права одружуватися.

Чи правильно поступили працівники державного органу реєстрації актів цивільного стану?

Задача № 5

Знайдіть помилки в тексті:

Шлюб - це сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану або через релігійний обряд у церкві після досягнення жінкою та чоловіком 18 років, а якщо у них є діти, - можливе зменшення шлюбного віку на 2-3 роки за рішенням державного органу реєстрації актів цивільного стану із обов'язковим укладенням шлюбного договору напередодні одруження.

Задача № 6

У серпні 2014 року І. А. Воблін після повернення з тривалого зарубіжного відрядження дізнався, що більше року тому (у квітні 2013) його дружина без його згоди продала замський житловий будинок, що належить їм на праві спільної власності. Будучи незадоволений цим, Воблін негайно зажадав від неї розірвання договору купівлі-продажу. Однак дружина відповіла відмовою і заявила, що змушена була продати будинок через скрутних матеріальних обставин і в зв'язку з необхідністю придбання нової машини. Вона також пояснила, що не могла узгодити з ним дане питання в наслідок його тривалої відсутності, а виручені від продажу гроші вже витрачені, що не дозволяє вирішити питання про розірвання договору купівлі-продажу.

Переконавшись, що заходи його впливу на дружину виявилися безрезультатними, Воблін ще через 2 місяці (в жовтні 2014 р.) Підготував позовну заяву до суду про визнання договору купівлі-продажу будинку недійсним. Проконсультувавшись з цього приводу у знайомого юриста його дружина сказав йому, що його звернення до суду буде безглуздом, оскільки пропущено строк позовної давності. Вирішивши все з'ясувати Воблін звернувся в юридичну консультацію.

1. Які норми сімейного та цивільного права повинні бути застосовані в даній ситуації?
2. Чи поширюється позовна давність на вимоги, що впливають із сімейних відносин?
3. Як визначається в таких випадках строк позовної давності та порядок її обчислення?
4. Яке роз'яснення повинні дати Воблін в юридичній консультації?

Задача 7

У травні 2009 р. І.А. Корабльов одружився на М. І. Букіной і в цьому ж місяці був призваний на дійсну строкову військову службу. У ході служби (червень 2009 р) у нього було виявлено венеричне захворювання. Припустивши, що він був заражений дружиною, Корабльов письмових чи телефонних контактів з нею не підтримував, вирішивши розібратися в цьому питанні після завершення військової. У травні 2010 р. він був звільнений у запас і після прибуття додому достовірно встановив винність дружини в

зараженні його венеричним захворюванням. На цій підставі він подав до суду позовну заяву про визнання шлюбу з Букіною недійсним.

В судовому засіданні, не заперечуючи вимоги чоловіка по суті, Букіна заявила заперечення формального характеру, вказавши, що Корабльовим пропущено строк позовної давності.

1. Яке рішення має прийняти суд за позовом Корабльова?

2. З якого моменту в таких випадках обчислюється строк позовної давності?

3. У яких випадках можливе призупинення, перерва і відновлення строку позовної давності?

Задача 8

Після розлучення Г.П. Майкова більше чотирьох років не ставила питання про стягнення з колишнього чоловіка аліментів на утримання неповнолітнього сина, так як мала високий дохід за місцем роботи в комерційному банку і не потребувала матеріальної допомоги. Однак після ліквідації банку вона виявилася безробітною і попросила Майкова виплачувати їй щомісяця по п'ятсот рублів на утримання сина. Протягом трьох місяців Майков під різними приводами ухилявся від вирішення цього питання, а потім прямо відмовився укласти угоду про сплату аліментів в добровільному порядку. На загрозу дружини звернутися до суду він також не прореагував, заявивши, що їй необхідно було подати позовну заяву про це в перебігу року після розірвання шлюбу, а тепер воно вже не буде задоволено з формальних причин (у зв'язку із закінченням встановлених законом строків)

Як слід вчинити Майковій в ситуації, що склалася?

Чи встановлений СК строк позовної давності для стягнення аліментів?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.

3. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.

4. Дякович М.М. Сімейне право : навчальний посібник / М. М. Дякович. – Київ : Правова єдність, 2009. – 512 с

5. Лепех С. М. Сімейне право України : навчальний посібник / С. М. Лепех. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 318 с.

6. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України (на 05.09.2017): судова практика з питань сімейних стосунків. Кавун С.М., Ключев О.М., Стародубцев А.А. та ін.- К. ЦУЛ, 2017.- 360 с.

7. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Судова практика з питань сімейних стосунків. (станом на 5 вересня 2017 р.) / С. Б. Булеца, Ю. Ф. Іванов, О. В. Ієвіня. – К. : ВД «Професіонал», 2017. – 480 с.
8. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.
9. Сімейне право України: Підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 4–те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2012. – 320 с
10. Сімейне право України : навчальний посібник / Т. А. Кобзева, В. С. Шапіро. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 90 с.

Література для реферування

1. Новохатська Я. В. Становлення сімейного законодавства України / Я. В. Новохатська // Актуальні проблеми приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В. П. Маслова, Харків, 27 лют. 2015 р. – Харків, 2015. – С. 151–155.
2. Правове регулювання сімейних правовідносин: традиції, сучасність, перспективи (до 15-річчя прийняття Сімейного кодексу України: збірник матеріалів всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 21 квітня 2017 року / за ред. д.ю.н., с.н.с. І. В. Чеховської. – Ірпінь : Університет державної фіскальної служби, 2017. – 248 с.
3. Ватрас В. А. Поняття “сім'я” у сімейному праві України / В. А. Ватрас // Форум права. - 2009. - № 1. - С. 83–91.
4. Синегубов О. В. Правовий статус дитини, як учасника особистих немайнових відносин / О. В. Синегубов // Форум права. - 2013. - № 1. - С. 900-907.
5. Чорна В. Г. Правовий статус дитини в Україні / В. Г. Чорна, Бахтіяр Таптиг Огли. Юсіфлі // Митна справа. - 2013. - № 6(2.1). - С. 229-234.
6. Швець І. В. Нормативне регулювання конституційно-правового статусу дитини в Україні [Електронний ресурс] / І. В. Швець // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2011. - № 10. - С. 139-146.
7. Юхта О. Г. Теоретико-правовий аналіз концептуального поняття "правовий статус дитини" [Електронний ресурс] / О. Г. Юхта // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2014. - № 12. - С. 71-76.
8. Найман Н. Сімейно-правовий статус дитини [Електронний ресурс] / Н. Найман // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 6. - С. 38-43.
9. Ткаченко Є. В. Принципи правового статусу дитини [Електронний ресурс] / Є. В. Ткаченко. // Теорія і практика правознавства. - 2014. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_5.
10. Марко Я. Р. До проблем правового статусу дитини, що народжена із застосуванням процедури сурогатного материнства [Електронний ресурс] / Я. Р. Марко // Наше право. - 2017. - № 3. - С. 24-27.
11. Євко В. Ю. Співвідношення поняття "дитина" за цивільним та сімейним правом України [Електронний ресурс] / В. Ю. Євко // Вісник Академії адвокатури України. - 2012. - Число 3. - С. 253-254.

12. Жилінкова І. В. Проблема визначення поняття "сім'я" за Сімейним кодексом України [Електронний ресурс] / І. В. Жилінкова // Університетські наукові записки. - 2007. - № 2. - С. 119-126.

13. Пономаренко О. М. Щодо поняття сім'ї у сучасній теорії сімейного права в законодавстві України [Електронний ресурс] / О. М. Пономаренко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". - 2014. - Вип. 21. - С. 33-44.

14. Дутко А. О. Поняття та ознаки сім'ї за законодавством України [Електронний ресурс] / А. О. Дутко, С. Р. Мних // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2014. - Вип. 3. - С. 99-108.

15. Розгон О. В. Поняття "родич", "член сім'ї" та суміжні з ними категорії [Електронний ресурс] / О. В. Розгон // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. - 2014. - № 1106, вип. 17. - С. 114-117.

16. Казарян К. А. Визначення поняття "сім'ї" як правової категорії [Електронний ресурс] / К. А. Казарян // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. - 2014. - № 1106, вип. 17. - С. 223-226.

17. Сердечна І. Л. До питання про поняття "член сім'ї" в сімейному праві: нормативний та доктринальний підходи / І. Л. Сердечна // Університетські наукові записки. - 2014. - № 4. - С. 88-95.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім.

М. Максимовича.

5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 6. Умови укладення шлюбу. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу

Теоретичні питання

1. Поняття та юридичні ознаки шлюбу.
2. Умови укладення шлюбу.
3. Порядок укладення шлюбу. Державна реєстрація шлюбу.
4. Поняття та підстави недійсності шлюбу.
5. Порядок визнання шлюбу недійсним.
6. Правові наслідки визнання шлюбу недійсним.
7. Поняття та підстави припинення шлюбу

8. Розірвання шлюбу в судовому порядку та в державних органах реєстрації актів цивільного стану
9. Правові наслідки розірвання шлюбу

Теми для доповідей та рефератів

1. Порядок укладення шлюбу в країнах англосаксонської та романо-германської правових систем.
2. Укладення шлюбу в країнах ісламу.
3. Умови й перешкоди укладення шлюбу у вітчизняному сімейному та канонічному праві.
4. Встановлення режиму окремого проживання подружжя.
5. Поновлення шлюбу та його правові наслідки.

Контрольні питання

1. Поняття шлюбу, його державна реєстрація.
2. Заручини, їх правові наслідки.
3. У яких випадках шлюб визнається неукладеним?
4. В чому полягають особливості припинення шлюбу внаслідок його розірвання?
5. В яких випадках розірвання шлюбу здійснюється державними органами РАЦС?
6. В яких випадках розірвання шлюбу здійснюється за рішенням суду?
7. В чому полягають правові наслідки розірвання шлюбу?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Уткіна, будучи інвалідом 2-ї групи загального захворювання, не працювала, але вчилася в інституті. Вступаючи в шлюб з Клімовим, приховала факт про інвалідність. Через 1 рік після реєстрації Клімов дізнався про недугу дружини і подав заяву до суду про визнання шлюбу недійсним.

Чи є підстави визнання шлюбу недійсним?

Задача № 2

Зареєструвавши шлюб, через деякий час Костюк з'ясувала, що до реєстрації шлюбу її чоловік спільно проживав з іншою жінкою, має з нею спільних малолітніх дітей. Вона звернулась до органу РАЦСу із заявою про анулювання актового запису про її шлюб з Костюком.

Прокоментуйте ситуацію.

Задача № 3

Богданов та Окунева подали заяву на реєстрацію шлюбу, яка мала бути проведена 20 квітня. Однак 10 квітня Богданов потрапив в автомобільну катастрофу. У зв'язку з цим за заявою Окуневої реєстрація шлюбу була перенесена на 12 квітня. Коли працівник органу РАЦСу прибув до лікарні

Богданов не розмовляв, на запитання не реагував. За наполяганням Окуневої, яка була вагітною, шлюб було зареєстровано.

Прокоментуйте ситуацію.

Задача № 4

Таврій зареєстрував шлюб зі Солодченко. Через рік він звернувся до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним за підставою його фіктивності. Свої позовні вимоги він мотивував тим, що Солодченко уклала шлюб з корисливих мотивів. Зокрема, вона не бажає працювати і вимагає від Таврія її повного утримання. Народження дитини Солодченко теж не бажає.

Вирішіть спір.

Задача № 5

Соловій та Романів зареєстрували шлюб. Через деякий час Соловій дізнався, що дружина має двох дітей від попереднього шлюбу. Соловій звернувся до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним за підставою відсутності його вільної згоди на укладення шлюбу з Романів.

Проаналізуйте ситуацію.

Задача № 6

21 жовтня 2010 року було зареєстровано шлюб, укладений між громадянином Іваненком М. С. та громадянкою Торцевою В. Г. Під час перебування у шлюбі 2 квітня 2012 року народилася донька Іваненко А. М. Через рік після народження дитини на ім'я чоловіка постійно надходили листи, які читав лише він. 14 березня 2014 року Іваненко змушений був виїхати за кордон. Розбираючи пошту, дружина знайшла лист, адресований чоловікові. Вважаючи, що це може бути терміново, вона прочитала листа, з якого стало відомо, що вже протягом трьох років він перебуває у шлюбі з громадянкою Анісовою М. А. В результаті цього Торцева подала до суду позов про визнання шлюбу недійсним.

Чи підлягає позов Торцевої В.Г. задоволенню судом? Які підстави визнання шлюбу недійсним?

Задача № 7

Палієва М. Є. та Гавриленко О. Л. перебували у шлюбі 3 роки, від якого мали дитину. Однак сімейне життя не склалося. Чоловік почав зловживати алкогольними напоями, приводив додому сторонніх осіб. Оскільки подальше подружнє, життя вважалось неможливим, вони подали до органу РАЦС спільну заяву про розірвання шлюбу, однак їм було відмовлено.

Що стало причиною відмовою органу РАЦС? Чи є зазначені обставини підставою для розірвання шлюбу? Яким чином розривається шлюб за заявою подружжя, яке має дітей?

Задача № 8

Лесовцова І. В. звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу. Позивачка зазначила, що вже через рік перебування у шлюбі чоловік перестав про неї турбуватися, не водить її у театри та кіно, пізно повертається додому, врешті -решт, не кохає її. На питання чому він припинив це робити, відповідає «ніколи, дуже зайнятий». Однак суд їй відмовив, мотивуючице тим, що причини для розірвання шлюбу є невагомими.

Чи правомірно вчинив суддя? Які підстави розірвання шлюбу? У яких випадках суд не може відмовити в розірванні шлюбу?

Задача № 9

Через рік після одруження Лагненка було засуджено до позбавлення волі строком на чотири роки. Під час перебування Лагненка у місцях позбавлення волі дружина жодного разу його не провідувала. Він вирішив почекати ще один рік, але нічого не змінилося, дружина не провідувала його, не писала йому листів. Тому Лагненко поштою направив до суду позов про розірвання шлюбу. Згодом суд виніс рішення, за яким шлюб між Лагненком та його дружиною розірвано.

Чи правомірне рішення суду?

Задача № 10

15 січня 1995 року було зареєстровано шлюб між Литвиновим Л. К. та Костенко О. О. У 1996 році у них народився син. Литвинов - археолог, у вересні 1998 року він поїхав у експедицію на Курган. Перебуваючи на розкопках, чоловік щомісяця дзвонив дружині. Коли вкінці 1999 року дружина дивилася телебачення, у новинах повідомили, що у Кургані стався обвал гірських порід і що археологічна група, яка на той час там працювала, - загинула. З того часу протягом трьох з половиною років від чоловіка не було жодних відомостей. У зв'язку з цим, рішенням суду від 21 лютого 2004 року його було визнано померлим, а у березні Литвинова повторно вийшла заміж. Сина відповідно було усиновлено новим чоловіком.

Однак у травні 2004 року з'явився чоловік і почав вимагати поновлення шлюбу, а також скасування усиновлення, оскільки у дитини є живий батько. Своєю відсутністю він пояснив тим, що під час обвалу йому було пошкоджено ноги. І Нажаль, ніхто більше не вижив, а тому він був змушений рухатися на руках самостійно. Згодом він дістався населеного пункту. Оскільки там не було лікаря, його лікували місцеві мешканці, а тому одужання тривало дуже довго.

Ви, як адвокат, що могли б порадижити Костенко? У якому випадку можливе повне задоволення всіх вимог Литвинова? Які правові наслідки оголошення одного з подружжя померлим?

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.
3. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2010. - № 38. - Ст. 509.
5. Правила внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: наказ М-ва юстиції України від 12.01.2011 р. № 96/5 [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
6. Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України: наказ М-ва юстиції України та М-ва закордонних справ України від 23.05.2001 р. № 32/5/101 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
7. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
8. Новітні норми порядку розірвання шлюбу: деякі питання з практики застосування: роз'яснення М-ва юстиції України від 21.04.2011 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
9. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11 [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
10. Дякович М.М. Сімейне право : навчальний посібник / М. М. Дякович. – Київ : Правова єдність, 2009. – 512 с
11. Лепех С. М. Сімейне право України : навчальний посібник / С. М. Лепех. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 318 с.
12. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України (на 05.09.2017): судова практика з питань сімейних стосунків. Кавун С.М., Ключев О.М., Стародубцев А.А. та ін.- К. ЦУЛ, 2017.- 360 с.
13. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Судова практика з питань сімейних стосунків. (станом на 5 вересня 2017 р.) / С. Б. Булеца, Ю. Ф. Іванов, О. В. Ієвіня. – К. : ВД «Професіонал», 2017. – 480 с.
14. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. –К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.
15. Сімейне право України: Підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 4–те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2012. – 320 с
16. Сімейне право України : навчальний посібник / Т. А. Кобзева, В. С. Шапіро. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 90 с.

Література для реферування

18. Белов Д. М. Деякі проблеми укладення шлюбного договору [Електронний ресурс] / Д. М. Белов, Л. І. Палешник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2015. - Вип. 33(1). - С. 148-151.
19. Білик О. О. Співвідношення фактичної сепарації і режиму окремого проживання подружжя в сімейному праві України [Електронний ресурс] / О. О. Білик // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 4. - С. 206-210.
20. Блінова Г. О. Укладення шлюбу: порівняльна характеристика сімейного права України та Туреччини [Електронний ресурс] / Г. О. Блінова // Право і суспільство. - 2013. - № 5. - С. 40-45.
21. Бориславська М. В. Деякі проблеми застосування режиму окремого проживання подружжя в Україні [Електронний ресурс] / М. В. Бориславська // Університетські наукові записки. - 2015. - № 2. - С. 69-79.
22. Глиняна К. М. Порівняльно-правова характеристика режиму окремого проживання подружжя за законодавством України та деяких зарубіжних країн [Електронний ресурс] / К. М. Глиняна // Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип. 53. - С. 204-211.
23. Гриняк А. Окремі аспекти укладення шлюбного договору за цивільним та сімейним законодавством України [Електронний ресурс] / А. Гриняк // Історико-правовий часопис. - 2014. - № 2. - С. 59-64.
24. Лубська М. В. Загальні аспекти реформування мусульманського шлюбно-сімейного права у контексті визнання правового статусу особи в державах ісламської традиції [Електронний ресурс] / М. В. Лубська // Вісник Національного авіаційного університету. Сер. : Філософія. Культурологія. - 2010. - № 2. - С. 126-129.
25. Матвієнко А. Умови й перешкоди укладення шлюбу у вітчизняному сімейному та канонічному праві [Електронний ресурс] / А. Матвієнко // Підприємництво, господарство і право. - 2017. - № 2. - С. 34-39.
26. Омельченко Л. М. Мотивація укладення шлюбу сучасної молоді: психологічні аспекти [Електронний ресурс] / Л. М. Омельченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. - 2016. - Вип. 239. - С. 189-195.
27. Старчук В. М. Процесуально-правова природа режиму окремого проживання подружжя в Україні та Польщі: порівняльно-правові аспекти [Електронний ресурс] / В. М. Старчук, О. В. Старчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 6-1(2). - С. 99-102.
28. Цимбалюк В. І. Актуальні питання правового регулювання режиму окремого проживання подружжя в сімейному законодавстві України [Електронний ресурс] / В. І. Цимбалюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. - 2014. - Вип. 10-2(1). - С. 164-166.

29. Шамсутдинова-Лебедюк Т. Сімейно-шлюбні відносини в ісламі: аналіз зарубіжної історіографії [Електронний ресурс] / Т. Шамсутдинова-Лебедюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - 2014. - Вип. 25. - С. 280-282.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім. М. Максимовича.
5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 7. Особисті і майнові права та обов'язки подружжя, батьків і дітей

Теоретичні питання

1. Поняття та загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
2. Поняття та значення майнових прав подружжя. Правовий режим майна подружжя.
3. Право особистої приватної власності чоловіка та дружини.
4. Право спільної сумісної власності подружжя.
6. Припинення права спільної сумісної власності подружжя. Способи поділу спільного майна.
7. Підстави виникнення батьківських прав та обов'язків.
8. Особливості та зміст особистих немайнових прав і обов'язків батьків і дітей.
9. Підстави і наслідки позбавлення батьків батьківських прав.
10. Відібрання дитини без позбавлення батьків батьківських прав.

Теми для доповідей та рефератів

1. Судовий порядок поділу майна подружжя.
2. Відповідальність подружжя за особистими та сумісними боргами.
3. Аліментні договори.
4. Особисті немайнові та майнові права інших членів сім'ї та родичів.
5. Шлюбний договір.
6. Види майнових договорів, які можуть укладатися між подружжям.

Контрольні питання

1. В чому полягає значення та які особливості особистих немайнових прав подружжя?

2. Дайте загальну характеристику особистих немайнових обов'язків подружжя.
3. Які об'єкти права власності належать до роздільного майна подружжя?
4. В чому полягає презумпція спільності майна подружжя?
5. Які способи поділу майна подружжя передбачає сімейне законодавство?
6. Які види договорів подружжя ви знаєте?
7. Як визначається ім'я, по батькові, прізвище дитини?
8. Яким чином вирішується спір щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї?
9. Як визначається місце проживання дитини?
10. Назвіть підстави позбавлення батьківських прав.
11. У які способи та в якому порядку відбувається надання батьками утримання дитині? Чи передбачена законодавством можливість сплати аліментів на дитину наперед?
12. В якому розмірі стягуються судом аліменти на дитину? З яких видів доходів утримуються аліменти?
13. В які строки може бути пред'явлено до суду вимогу про стягнення аліментів на дитину? З якого часу присуджуються аліменти?
14. В чому полягає відмінність між стягненням аліментів за минулий час і заборгованості за аліментами?
15. Чи передбачена законодавством можливість стягнення аліментів на батьків з дитини?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

Андріїв у 2004 році звернувся з позовом до Андрієвої про розірвання шлюбу і поділ набутого за час шлюбу майна, зокрема, автомобіля ВАЗ-21063. Андріїва вважала, що ця машина не повинна включатися до складу спільного майна подружжя як подарована їй особисто, оскільки була виділена їй на роботі як передовику виробництва у 2002 році за пільговою ціною, що складала на той час одну четверту її реальної вартості.

Андріїв у суді пояснив, що кошти на оплату пільгової вартості автомобіля позичав у банку на своє ім'я і борг виплачувався ним. Андріїва запропонувала виплатити чоловікові половину сплаченої у 2002 році суми. Водійські права були лише у Андріїва.

Яке рішення має винести суд ?

Задача № 2

Петречко звернувся з позовом до своєї дружини про розірвання шлюбу і поділ майна, набутого в шлюбі, зокрема, акцій, зареєстрованих на ім'я дружини. На компенсацію Петречко не погоджувався, оскільки на його думку їх вартість значно зросла з 1993 року, коли вони були набуті. Дружина заперечувала проти поділу акцій і пояснила в суді, що інші акціонери теж проти

прийняття її чоловіка як акціонера до товариства. Зваживши на пояснення дружини та за відсутності іншої оцінки акцій, суд присудив Петренкові відшкодування половини вартості акцій за ціною їх набуття у 1993 році.

Чи обґрунтованим є рішення суду ?

Задача № 3

Подружжя Карпових розірвало шлюб у 2003 році, однак, продовжувало проживати спільно, вести спільне господарство, у 2004 році у них народилася донька. У 2011 році Карпова звернулася до суду з позовом до Карпова про поділ квартири, набутої в 2002 році, а також земельної ділянки, придбаної теж з чоловіком у 2005 році. Суд відмовив в задоволенні вимоги про поділ майна, мотивуючи тим, що з моменту винесення рішення суду про розірвання шлюбу минуло більше трьох років.

Чи обґрунтоване рішення суду? Вирішіть спір.

Задача № 4

Костів та Липова уклали шлюб у 2005 році. У 2009 році за спільно зароблені кошти вони купили квартиру. З кінця 2010 року до кінця 2011 року Костів не проживав з своєю дружиною, не вів з нею господарства і на словах просив розлучитися. На початку січня 2012 року Костів повернувся до Липової. У 2010 році Липова придбала меблевий гарнітур, а Костів - квартиру, куди й переїхало подружжя після примирення і перевезли з іншими речами гарнітур. Квартиру, куплену ними в 2009 році, вони у січні 2014 року продали, і за кошти був зроблений вклад у банку на ім'я Костіва. У лютому Костів зняв гроші з вкладу (без відома дружини) і купив квартиру, зазначивши у договорі єдиним покупцем свою матір. Ще через півмісяця подружжя посварилося, і Костів звернувся з позовом про розірвання шлюбу і поділ майна.

Дайте юридичну оцінку ситуації.

Задача № 5

Нотова звернулася до Степанова з позовом про розірвання шлюбу і поділ спільного майна. До такого майна, на думку Нотової, зокрема, належали:

- 1) меблевий гарнітур;
- 2) вклад у банк у сумі 9 тис. грн. (5 тис. грн. Степанов вклав до укладення шлюбу, а далі поповнював вклад після одруження);
- 3) цегляний житловий будинок, побудований за час шлюбу на основі вдвічі меншого за площею, який належав Степанову до укладення шлюбу;
- 4) зарплати чоловіка за останні півроку, яку Степанов ще не отримав як і всі інші працівники підприємства, де він працював.

Нотова також вважала, що її особистою власністю є таке майно:

- 1) телевізор, куплений нею під час шлюбу за позичені у матері кошти. Проти купівлі телевізора чоловік категорично заперечував, але надалі ним часто користувався;
- 2) норкова шуба, зі слів Нотової, подарована їй чоловіком на другий день після весілля;

3) дача, яку вона успадкувала після смерті матері.

Нотова з 5 років подружнього життя 4 роки не працювала, перебуваючи на утриманні чоловіка, 2 з них займалася доглядом за дитиною, а останній рік працювала, отримуючи зарплату втричі більшу, ніж чоловік. Натомість Степанов усі 5 років працював. За період шлюбу нічого не успадкував.

Як суд має поділити назване майно ?

Задача № 6

За заявою Федоріва йому було виділено земельну ділянку для спорудження будинку. На наступний рік він зареєстрував шлюб з Власенко. Будівництво велось 10 років. В 2004 році будинок був прийнятий до експлуатації. Власником будинку було записано лише Федоріва. В 2004 р. за договором купівлі-продажу було придбано автомобіль, власником якого також було зареєстровано лише Федоріва.

Яке майно буде вважатися спільним сумісним а яке особистим майном кожного з подружжя?

Задача № 7

На весіллі Софія та Костянтин одержали як подарунки 40 000 гривень. За ці гроші була придбана на ім'я дружини квартира. Через рік відносини між подружжям змінилися, у зв'язку з чим чоловік зажадав розподілу майна на рівні частини. Батько Софії стверджував, що 2000 дол. США він подарував особисто дочці, а не їм обом, тому частка дочки має бути більшою. Вирішіть спір.

Задача № 8

01.02.2013 року суд виніс рішення про розірвання шлюбу між Лорейко та Дробовою. У той же день Лорейко виїхав за кордон працювати за трудовим договором. 02.02.2014 року він повернувся і отримав судову повістку у справі про позбавлення батьківських прав і стягнення аліментів на користь сина Антона. У судовому засіданні 01.03.2014 року Лорейко дізнався, що Дробова народила 27.12.2013 року хлопчика Антона, батьком якого записано Лорейко. Розгляд справи було відкладено до 15.03.2014 року, але 05.03.2014 року Лорейко загинув.

Дробова звернулася із позовом до суду про стягнення аліментів з батьків Лорейка на користь її сина Антона. Батьки Лорейко заперечували проти позову і проти визнання Антона спадкоємцем свого сина і звернулись до юриста за порадою.

Прокоментуйте ситуацію відповідно до положень Сімейного кодексу України.

Задача № 9

З 29.10.2010 року по 28.12.2013 року тривав шлюб між Галковою та Літуновим. 13.05.2011 року Галкова народила сина Микиту, батьком якого був записаний Літунов.

У січні 2013 року з листа Галкової до подруги Літунов довідався, що не є батьком дитини. 16.01.2014 року Літунов звернувся досуду з позовом про оспорювання запису про батьківство. За ухвалою суду була призначена генетична експертиза, однак, Галкова чинила перешкоди і експертиза не була проведена.

Натомість Галкова заперечувала проти позову і вважала, що її чоловік пропустив строк позовної давності для оспорювання запису про батьківство.

Вирішіть спір.

Задача № 10

До органу реєстрації актів цивільного стану звернулася із проханням зареєструвати народження сина Григорова. Працівники органу РАЦСу пояснили їй, що батьком дитини буде зареєстровано її колишнього чоловіка, оскільки дитина народилася через 6 місяців після набрання законної сили рішенням суду про розірвання шлюбу. Григорова категорично заперечувала, стверджувала, що батьком дитини є інший чоловік, який того ж дня звернувся до органу РАЦСу із заявою про добровільне визнання батьківства. Колишній чоловік Григорової теж написав заяву про те, що не вважає себе батьком цієї дитини. Працівник органу РАЦСу відмовився прийняти заяви від обох чоловіків і пояснив, що може зареєструвати батьком дитини лише колишнього чоловіка Григорової.

Григорова звернулася за порадою до адвоката, вважаючи, що її права та права її дитини порушені.

Прокоментуйте ситуацію.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 35.

3. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.

4. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2005. - № 26. - Ст. 354.

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2001. - № 30. - Ст. 142.

6. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: наказ М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

7. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин: роз'яснення М-ва юстиції України від 05.07.2011 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКЮ“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19.04.2012 р. № 17-рп/2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

9. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

10. Дякович М.М. Сімейне право : навчальний посібник / М. М. Дякович. – Київ : Правова єдність, 2009. – 512 с

11. Лепех С. М. Сімейне право України : навчальний посібник / С. М. Лепех. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 318 с.

12. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України (на 05.09.2017): судова практика з питань сімейних стосунків. Кавун С.М., Ключев О.М., Стародубцев А.А. та ін.- К. ЦУЛ, 2017.- 360 с.

13. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Судова практика з питань сімейних стосунків. (станом на 5 вересня 2017 р.) / С. Б. Булеца, Ю. Ф. Іванов, О. В. Ієвіня. – К. : ВД «Професіонал», 2017. – 480 с.

14. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. –К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.

15. Сімейне право України: Підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 4–те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2012. – 320 с

16. Сімейне право України : навчальний посібник / Т. А. Кобзєва, В. С. Шапіро. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 90 с.

Література для реферування

30. Андрущенко Т. С. Процесуальний порядок внесення змін до аліментного договору [Електронний ресурс] / Т. С. Андрущенко // Право і суспільство. - 2016. - № 4. - С. 22-27.

31. Андрущенко, Т. Особливості укладення аліментного договору між колишнім подружжям / Т. Андрущенко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №3. – С. 33 – 35.

32. Антонюк О. Право на батьківство / О. Антонюк // Право України. – 2013. – №10. – С. 126–143.

33. Бажанова В. О. Право власності подружжя як різновид права спільної сумісної власності [Електронний ресурс] / В. О. Бажанова // Наше право. - 2014. - № 4. - С. 162-166.

34. Великанова М. М. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності [Електронний ресурс] / М. М.

Великанова, Г. А. Горбуля // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2012. - № 3. - С. 80-83.

35. Глиняна К. М. Договірне регулювання майнових правовідносин подружжя [Електронний ресурс] / К. М. Глиняна // Часопис цивілістики. - 2013. - Вип. 15. - С. 89-94.

36. Глиняна К. М. Порівняльно-правова характеристика режиму окремого проживання подружжя за законодавством України та деяких зарубіжних країн [Електронний ресурс] / К. М. Глиняна // Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип. 53. - С. 204-211.

37. Гуренко-Вайцман М.М., Філик Н.В. До питання визначення шлюбного договору в системі договірних відносин / М.М. Гуренко-Вайцман, Н.В. Філик // Юридичний вісник. - 2009. - № 3 (12). - С. 29-32.

38. Дорошенко Л. М. Деякі аспекти укладання шлюбного договору / Л. М. Дорошенко, А. О. Бистра // Форум права. - 2013. - № 4. - С. 93-97.

39. Д'ячкова Н. А. Деякі питання щодо змісту шлюбного договору / Н. А. Д'ячкова // Право і Безпека. - 2012. - № 5. - С. 204-207.

40. Ієвіня О. В. Право на материнство та на батьківство як особисті немайнові права подружжя [Електронний ресурс] / О. В. Ієвіня // Університетські наукові записки. - 2011. - № 2. - С. 97-100.

41. Калакура В. І. Правове регулювання відносин батьків і дітей в міжнародному сімейному праві [Електронний ресурс] / В. І. Калакура // Університетські наукові записки. - 2009. - № 3. - С. 81-87.

42. Лапчевська О. Ф. Жорстоке ставлення до дітей як підстава позбавлення батьків батьківських прав [Електронний ресурс] / О. Ф. Лапчевська // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2013. - № 2. - С. 125-131.

43. Лобанова Т. В. Розвиток правових засад щодо особистих немайнових прав і обов'язків дітей і батьків [Електронний ресурс] / Т. В. Лобанова // Наука та наукознавство. - 2012. - № 4. - С. 127-133.

44. Мельник М. Умови та підстави визнання недійсним договору про припинення аліментних зобов'язань у зв'язку з набуттям дитиною права власності на нерухоме майно [Електронний ресурс] / М. Мельник // Підприємництво, господарство і право. - 2017. - № 8. - С. 39-44.

45. Романенко І. Г. Ефективні способи забезпечення виконання аліментного договору [Електронний ресурс] / І. Г. Романенко // Цивілістична процесуальна думка. - 2017. - № 1. - С. 34-37.

46. Романюк Я. М. Цивільно-правові наслідки договорів, укладених одним із подружжя [Електронний ресурс] / Я. М. Романюк // Вісник Верховного Суду України. - 2011. - № 7. - С. 42-48.

47. Сафончик О. І. Деякі питання правового регулювання правовідносин "фактичного подружжя" щодо взаємного утримання [Електронний ресурс] / О. І. Сафончик // Актуальні проблеми держави і права. - 2010. - Вип. 53. - С. 199-204.

48. Сафончик О. І. Поняття та види правового режиму майна подружжя [Електронний ресурс] / О. І. Сафончик // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 38. - С. 110-114.

49. Тріпутьський Г. Я. Поняття немайнових правовідносин батьків і дітей [Електронний ресурс] / Г. Я. Тріпутьський // Актуальні проблеми держави і права. - 2006. - Вип. 29. - С. 327-331.

50. Тульчевська Н. В. Права батьків і дітей на майно [Електронний ресурс] / Н. В. Тульчевська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2000. - № 12(1). - С. 228-231.

51. Цал-Цалко Ю. Ю. До визначення сутності моменту виникнення права спільної сумісної власності подружжя [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Цал-Цалко // Актуальні проблеми держави і права. - 2009. - Вип. 45. - С. 207-212.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім.

М. Максимовича.

5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Семінарське заняття 8. Правові форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

Теоретичні питання

1. Юридичний статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Усиновлення: поняття та сутність, умови та порядок, правові наслідки, недійсність та скасування.

3. Опіка та піклування над дітьми: поняття і значення, порядок встановлення та припинення, права дитини, права та обов'язки опікунів і піклувальників.

4. Патронат над дітьми: поняття, підстави виникнення та припинення, договір про патронат.

5. Приймна сім'я: поняття, порядок створення, договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання.

6. Дитячий будинок сімейного типу: поняття, порядок створення, договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Теми для доповідей та рефератів

1. Правове закріплення основ соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні.

2. Система органів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. Система заходів соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Контролі питання

1. Що таке усиновлення?
2. В яких випадках усиновлення визнається недійсним?
3. В яких випадках усиновлення може бути скасовано?
4. Які права у дитини, над якою встановлено опіку або піклування?
5. Як відбувається звільнення опікунів та піклувальників дитини від їх обов'язків?
6. Що таке патронат над дітьми?
7. Що таке прийомна сім'я та який порядок її утворення?
8. Що представляє собою дитячий будинок сімейного типу та який порядок його утворення?

Ситуаційні задачі

Задача № 1

У 2011 році Городенко звернулась до відділу освіти з проханням влаштувати її річну доньку до будинку дитини у зв'язку із тяжким матеріальним становищем строком на два роки. Батько дитини помер. Мати час від часу навідувала доньку, але через півроку поїхала працювати за кордон. Коли вона повернулась у 2013 році, їй повідомили, що її доньку усиновили ще наприкінці 2012 року, оскільки адміністрація будинку дитини дала на це згоду. Відділ освіти за місцем знаходження будинку дитини підготував висновок про доцільність усиновлення дитини і можливість бути усиновлювачами подружжя Лаврів. Після усиновлення дитина переїхала на проживання до усиновлювачів в іншу область. Щодо місця проживання дитини на даний час в суді та будинку дитини Городенко не повідомили, пояснивши, що діє таємниця усиновлення.

Городенко звернулась за порадою до адвоката. Проаналізуйте ситуацію.

Задача № 2

Незаміжня 14-річна Сказко народила дитину. Через рік вона зареєструвала шлюб з Поповим, який того ж року усиновив її дитину. Своєю згоду на усиновлення доньки Сказко висловила усно в судовому засіданні. Через три роки фактичний батько дитини Настенко звернувся до Попова з позовом про оспорування запису про батьківство, заявивши, що нічого не знав про народження доньки. Дитина про усиновлення не знала і вважала Попова своїм рідним батьком.

Прокоментуйте ситуацію.

Задача № 3

Подружжя Грачів розірвали шлюб, їх 5-річний син Андрій залишився проживати з матір'ю. Батько після розлучення із сином не спілкувався, не

навідував, матеріально не підтримував. Через рік Грачова зареєструвала шлюб із Назаровим. Назаров усиновив хлопчика. Ще через два роки Грачова посварилась із Назаровим і, не розірвавши з ним шлюб, повернулась до свого колишнього чоловіка Грачова. Натомість до Назарова звернулась із позовом про стягнення аліментів на утримання сина Андрія. Назаров подав зустрічний позов про визнання усиновлення недійсним, оскільки Грачов не давав згоду на усиновлення дитини.

Суд задоволити позов Грачової і відмовив Назарову, посилаючись на статтю 219 Сімейного кодексу України.

Проаналізуйте ситуацію.

Задача № 4

До суду звернувся із заявою адвокат Тараненко від імені Райкова про усиновлення Райковим двох дітей від першого шлюбу його дружини Райкової. До заяви була долучена письмова заява дітей, в якій було вказано: „Ми згодні, щоб Райков Н.Н. був нашим батьком”, а також позитивна характеристика з місця праці Райкова, довідка про присвоєння йому ідентифікаційного номеру, довідка про розмір заробітної плати Райкової С.К.

Чи достатніми і належними є подані документи для розгляду справи та прийняття судом рішення про усиновлення дітей? Чи обов'язковим за таких обставин є висновок органу опіки та піклування про доцільність усиновлення?

Задача № 5

Старцева звернулась до суду зі скаргою на рішення органу опіки та піклування про звільнення її від виконання обов'язків опікуна. У судовому засіданні було встановлено, що Старцева була призначена опікуном свого онука Сергія після смерті його батьків. Психічний розвиток Сергія відстає від вікових норм, він має незадовільні оцінки з більшості предметів. Орган опіки та піклування зробив спробу помістити дитину в дитячий будинок, звідки він утік. Старцева зверталась до органу опіки та піклування з проханням надати їй згоду на відчуження квартири, єдиним власником якої є Сергій. Зі слів Старцевої, вона хотіла придбати будинок в селі через поганий стан здоров'я онука. Від виконання обов'язків опікуна її звільнили, як пояснив представник органу опіки та піклування, за використання статусу опікуна в корисних цілях.

Вирішіть спір.

Рекомендована література та нормативно-правові акти

1. Конвенція ООН про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27 лютого 1991 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

2. Декларація прав дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

3. Декларація про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновленні на національному і міжнародному рівнях, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 3 грудня 1986 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/>.

4. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, № 254к/96-ВР (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

5. Житловий кодекс Української РСР, прийнятий від 30 червня 1983 року № 5465-10 (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 1984. - № 28. - Ст. 574.

6. Кодекс законів про працю України, прийнятий Верховною Радою України від 10 грудня 1971 року № 322а-08 (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 1971. - № 59. - Ст. 375.

7. Сімейний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 10 січня 2002 року, № 2947-III (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.

8. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України від 16 січня 2003 р. (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2003. - №№ 40-44, ст.356)

9. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 року (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2001. - № 49. - Ст. 259.

10. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. – 2005. - № 6. – Ст. 147.

11. Про зайнятість населення: Закон України від 1 березня 1991 року (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 1991. - № 14. - Ст. 170.

12. Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх: Закон України від 24 січня 1995 року (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ України. - 1995. - № 6. - Ст. 35.

13. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 року (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 1991. - № 34. - Ст. 454.

14. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. – 2001. - № 30. – Ст. 142.

15. Про професійно-технічну освіту: Закон України від 10 лютого 1998 року року (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. -1998. - № 32. - Ст. 215.

16. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 року (з под. змінами і доп.) // Відомості ВРУ. - 2001. - №42. - Ст. 213.

17. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики: Указ Президента України від 06 квітня 2011 року № 389/2011 року (з под. змінами і доп.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

18. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866 року (з

под. змінами і доп.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

19. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Міністерства соціальної політики України від 10 вересня 2012 року № 995/557 року (з под. змінами і доп.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

20. Дякович М.М. Сімейне право : навчальний посібник / М. М. Дякович. – Київ : Правова єдність, 2009. – 512 с

21. Лепех С. М. Сімейне право України : навчальний посібник / С. М. Лепех. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 318 с.

22. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України (на 05.09.2017): судова практика з питань сімейних стосунків. Кавун С.М., Ключев О.М., Стародубцев А.А. та ін.- К. ЦУЛ, 2017.- 360 с.

23. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Судова практика з питань сімейних стосунків. (станом на 5 вересня 2017 р.) / С. Б. Булеца, Ю. Ф. Іванов, О. В. Ієвіня. – К. : ВД «Професіонал», 2017. – 480 с.

24. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З. В. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.

25. Сімейне право України: Підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2012. – 320 с

26. Сімейне право України : навчальний посібник / Т. А. Кобзева, В. С. Шапіро. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 90 с.

Література для реферування

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: [модульний курс дистанційного навчання] / А. И. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола; [заг. ред. А. Й. Капської]. - К., 2002. - 164 с.

2. Балим Л. В. Юридичний статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Л. В. Балим // Соціальна робота в Україні: теорія та практика. - 2005. - № 1. - С. 65-68.

3. Бережна Л. До проблеми соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у закладах інтернатного типу / Л. Бережна // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». – 2013. - Вип. 28, Т. 1. - С. 14-18.

4. Вступ до соціальної роботи: Навч. посіб. /За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. - К., 2005. – 304 с.

5. Зілковська Л. М. Правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування / Л. М. Зілковська // Університетські наукові записки . - 2007. - № 4. - С. 125-129.

6. Кривачук Л. Ф. Удосконалення нормативно-правового механізму соціально-правового захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського

підклування: установлення юридичного статусу / Л. Ф Кривачук // Актуальні проблеми державного управління . - 2011. - № 2. - С. 228-235.

7. Мироненко В. П. Альтернативні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / В. П. Мироненко // Науковий журнал. – 2012. - № 11. – С. 13-19.

8. Москалюк В. Ю. Дитячий будинок сімейного типу як форма улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В. Ю. Москалюк. - Х., 2003. - 20 с.

9. Ноздріна О. М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених, батьківського піклування / О. М. Ноздріна // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім. Корецького В.М. НАН України. – Київ, 2006. – Вип. 33. – С. 262-270.

10. Потопахіна О. М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: поняття та види / О. М. Потопахіна // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2010. -Том 23 (62). - № 2. - С. 113-123.

11. Свіжа О. О. Система видів улаштування дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування / О. О. Свіжа // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. - № 3(25). – С. 257-258.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://ebdb.ru/> – Пошук книг в електронних бібліотеках.
2. <http://pidruchniki.ws/> – Бібліотека українських підручників.
3. <http://studentbooks.com.ua/> – Електронна онлайн Інтернет-бібліотека.
4. <http://www.library.univ.kiev.ua/>. - Наукова бібліотека ім.

М. Максимовича.

5. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

6. www.rada.gov.ua/ - Офіційний сайт Верховної Ради України.

Додаток А – Орієнтовний перелік питань на іспит

1. Поняття цивільного права як приватного права.
2. Предмет цивільного права.
3. Метод цивільного права.
4. Система цивільного права.
5. Джерела цивільного права.
6. Поняття цивільного правовідношення.
7. Елементи цивільних правовідносин.
8. Види цивільних правовідносин.
9. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
10. Поняття та правова характеристика особистих немайнових прав фізичної особи.
11. Зміст особистих немайнових прав.
12. Класифікація особистих немайнових прав фізичної особи.
13. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
14. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
15. Захист особистих немайнових прав фізичної особи.
16. Поняття цивільного права, цивільного інтересу та цивільного обов'язку.
17. Здійснення цивільних прав.
18. Межі здійснення цивільних прав.
19. Виконання цивільних обов'язків.
20. Поняття і значення правочинів, їх місце в системі юридичних фактів.
21. Види правочинів.
22. Умови дійсності правочинів.
23. Форма правочинів.
24. Поняття і види недійсних правочинів.
25. Правові наслідки недійсності правочинів.
26. Поняття та функції цивільно-правового договору.
27. Види цивільно-правових договорів.
28. Стадії укладення цивільно-правового договору.
29. Форма та зміст цивільно-правового договору.
30. Зміна та розірвання цивільно-правового договору.
31. Договір купівлі-продажу.
32. Договір дарування.
33. Договір найму (оренди).
34. Поняття і значення зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди.
35. Елементи зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди.

36. Система деліктних зобов'язань.
37. Поняття деліктної відповідальності. Деліктна і договірна відповідальність.
38. Поняття підстав і умов деліктної відповідальності.
39. Загальні умови деліктної відповідальності.
40. Поняття спадкового права і спадкування.
41. Суб'єкти спадкового права, підстави спадкування, об'єкти спадкового правовідношення.
42. Відкриття спадщини.
43. Поняття, форма та види заповіту.
44. Загальні положення про спадкування за законом.
45. Черговість спадкоємців за законом.
46. Предмет та метод сімейного права.
47. Принципи та функції сімейного права.
48. Джерела сімейного права.
49. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
50. Захист сімейних прав.
51. Поняття та види сімейних правовідносин.
52. Підстави виникнення сімейних правовідносин.
53. Поняття шлюбу. Умови укладення шлюбу.
54. Перешкоди до укладення шлюбу.
55. Державна реєстрація шлюбу (порядок реєстрації, час, місце).
56. Поняття недійсності шлюбу. Види недійсних шлюбів.
57. Шлюб, який є недійсним.
58. Шлюб, який визнається недійсним або може бути визнаний недійсним за рішенням суду.
59. Правові наслідки недійсності шлюбу.
60. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.
61. Право власності кожного з подружжя на майно (роздільне майно подружжя).
62. Загальна характеристика права спільної сумісної власності подружжя (поняття, підстави виникнення та припинення).
63. Володіння, користування та розпорядження спільним майном подружжя.
64. Поділ спільного майна подружжя.
65. Умови та способи взаємного утримання подружжя.
66. Договірні засади надання подружжям взаємного утримання.
67. Визначення розміру аліментів на одного з подружжя. Час, протягом якого сплачуються аліменти.
68. Загальні підстави припинення права одного з подружжя на утримання та позбавлення такого права.
69. Договірні відносини подружжя. Види договорів подружжя.
70. Порядок укладення шлюбного договору (суб'єкти, форма, строк дії).
71. Умови шлюбного договору.

72. Припинення шлюбу (види, порядок, реєструючі органи).
73. Розірвання шлюбу державним органом РАЦС.
74. Розірвання шлюбу за рішенням суду.
75. Поновлення шлюбу.
76. Режим окремого проживання подружжя.
77. Загальна характеристика особистих немайнових правовідносин батьків та дітей.
78. Основні права та обов'язки батьків щодо дитини.
79. Позбавлення батьківських прав (підстави, порядок розгляду, правові наслідки).
80. Загальна характеристика майнових правовідносин батьків та дітей.
81. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи його виконання.
82. Визначення розміру аліментів на дитину. Зміна розміру аліментів.
83. Договори батьків щодо утримання дитини.
84. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати своїх батьків.
85. Юридичний статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
86. Усиновлення: поняття та сутність, умови та порядок, правові наслідки, недійсність та скасування.
87. Опіка та піклування над дітьми: поняття і значення, порядок встановлення та припинення, права дитини, права та обов'язки опікунів і піклувальників.
88. Патронат над дітьми: поняття, підстави виникнення та припинення, договір про патронат.
89. Прийомна сім'я: поняття, порядок створення, договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання.
90. Дитячий будинок сімейного типу: поняття, порядок створення, договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.